

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЇВО-МОГИЛЯНСЬКА
АКАДЕМІЯ»

Факультет соціальних наук та соціальних технологій
кафедра політології

**КОНВЕКТИВНИЙ РАСИЗМ В ЗАХІДНОМУ СУСПІЛЬСТВІ В
ЕПОХУ ПОСТМОДЕРНУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КЕЙСІВ США
ТА ФРАНЦІЇ**

дипломна робота
на здобуття академічного звання магістра політології
студента Покотилюка Василя

Науковий керівник

доц., к. політ. н.,

Яковлев М.В.

Рецензент

к. політ. н.,

Зубрицька Л.Й.

Робота допущена до захисту в ДЕК рішенням кафедри політології
протокол №__ від _____ 201_ р.

Завідувач кафедри _____

Київ – 2020 р.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ	ЗАСАДИ
ДОСЛІДЖЕННЯ ЯВИЩА РАСИЗМУ	7
1.1. Традиційні дослідження поняття расизму	7
1.2. Сучасні дослідження поняття расизму: конвективний расизм	14
1.3. Методологія дослідження расизму в добу постмодерну	20
РОЗДІЛ II. РАСИЗМ ЯК КАТЕГОРІЯ ПОНЯТЬ В МІГРАЦІЙНИХ	ПРОЦЕСАХ
	27
2.1. Історичний реваншизм в сучасному західному суспільстві	27
2.2. Криза класичного європейського консерватизму	34
РОЗДІЛ III. ПОРІВНЯННЯ ЯВИЩ КОНВЕКТИВНОГО РАСИЗМУ В	США ТА ФРАНЦІЇ
	41
3.1. Законодавче регулювання протидії расизму в США та Франції	41
3.2. Практичні прояви конвективного расизму в США та Франції	44
3.3. Порівняльна характеристика поточного стану конвективного расизму в США та Франції	55

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В сучасності особлива увага приділяється правам і свободам громадян та їх захисту. За останнє століття в світі відбулися значні зміни в розумінні таких понять, як рівність, свобода, дискримінація. Якщо ще якихось 150-200 років назад існувала колонізаторська політика, чіткий розподіл суспільства та право на домінантність білої раси, то наразі відбувається зворотній процес та своєрідна плата за помилки минулого та їх компенсація. Якщо від початку расизм був лише помилковою реакцією на особливості епохи, то наразі він став повноцінною теорією, яка досі має прихильників.

Під таким широким терміном, як расизм розуміється ряд переконань, які базуються на ідеї існування окремих вищих та нижчих рас і необхідності домінації однієї раси над іншими. Доволі складно сформулювати, коли саме расизм почав своє розповсюдження. Певні його положення існували ще з давніх часів, коли тільки зародилося поняття рабства, кастового (або ж класового) суспільства, протиставлення влади та підлеглих. Розподіл відбувався як за економічно-соціальними, так і за етнічними ознаками. Відповідно, в контексті держави расизм проявляється як доктрина, що визнає домінацію та привілейовані права певної раси, нації або народу, які є частиною конкретного суспільства по відношенню до інших громадян (як правило, меншості).

Расизм та расові теорії часто стають частиною поглядів радикально налаштованих націоналістів (ультраправих), сучасних мізантропів, неонацистів. Ідея про особливість арійської раси і необхідності її домінування, яка походить ще з «Промов до німецької нації» Фіхте і була першопочатково популяризована як об'єднуюча основа для окремих німецьких князівств, стала масштабною помилкою XX століття, наслідки якої сучасна ФРН до сих пір

вимушена виправляти¹. Тим не менше, ідеологія гітлеризму не є винищеною і до сих пір знаходить своїх прихильників, не зважаючи на масову пропаганду толерантного ставлення та демократичних форм правління.

Расові теорії, які доволі часто ототожнюють із расизмом, є псевдонауковими (колись вважалися науковими) ідеями про існування привілейованої раси. Ідея про білу расу як основу для інших (і, відповідно, домінуючу) можна знайти в антропологічних розмірковуваннях німецького філософа І. Канта (наприклад, його теза про білу расу як основу для людського виду) та расового теоретика Л.Ф. Клаусса, англійського лікаря Ч. Уайта, шотландського хірурга Дж. Хантера, німецького анатома і антрополога І. Блюменбаха та багатьох інших. Звичайно, всіх їх наразі не можна було б назвати расистами, проте сама ідея домінування рас завдяки науковому підходу поширилася в маси.

Сучасний глобалізаційний процес робить актуальними такі питання, як дискримінація, міграційні рухи, етнічне різноманіття та мультикультуралізм. Наразі увесь цивілізований світ продовжує боротьбу із дискримінацією та проявами расизму в суспільстві. На законодавчому рівні закріплені положення про неможливість утисків при вираженні своїх прав і свобод та під час звичайного життєвого процесу в цілому за расовими, віковими, статевими ознаками. Боротьба із дискримінацією поступово досягає свого піку із введенням квотування, зміни термінів на більш лояльні та толерантні, публічні звільнення за озвучені образи за расовою ознакою, тощо. Звичайно, що боротися із утисками окремих груп громадян необхідно. Проте наразі саме завдяки глобальному поглинанню цим процесом виникає новоутворена проблема, яка поки що не набрала достатньо обертів.

Проблема полягає в тому, що надмірна увага та надання пільг вузькій категорії громадян, що є меншістю, в цілому є утиском більшості. Звичайно, існує думка про те, що колишня жертва не може бути агресором. Проте така думка є хибною і базується на тому ж принципі, що і расизм – на певній

¹ Фихте И.Г. Речь к немецкой нации/пер. Иваненко А.А. СПб, Наука, 2009.- 350 с.

початково даній якості, яка проявляється лише у конкретного виду, а в іншого – не може бути апіорі. Ті, хто стверджують, що жертва не може пізніше сама стати агресором нічим не відрізняються від тих, хто досі підтримує «біологічно обумовлені» привілеї до домінування білої раси. Проте якщо в сучасному і нібито толерантному та доволі цивілізаційному світі заявити про те, що білий чоловік традиційної орієнтації може якось утискатися, або про те, що біла раса дійсно вироджується і стане меншістю в майбутньому – то одразу ж натикаєшся на супротив. Назріває ціла проблема, яка спеціально замовчується і не розглядається як проблема взагалі – окремі групи суспільства отримують регулярні привілеї та компенсації, чим дискредитують ідею рівності взагалі. Адже в результаті ми отримуємо не рівність, а «нерівність навпаки».

Для дослідження даної проблеми ми вводимо в науковий обіг термін «конвективний расизм», який відображає дані процеси в повній мірі. Передбачено обрати дві сучасні країни та проаналізувати в них конкретні прояви конвективного расизму та регулювання подібних випадків на законодавчому рівні. Вибір даної проблематики передбачає дослідження сучасних ЗМІ, наукових публікацій та дисертацій на схожу тематику та законодавчих актів окремих держав.

Об’єктом дослідження виступає расова нерівність у контексті політичних процесів США та Франції.

Предметом дослідження є поняття, прояви та наслідки конвективного расизму в суспільному житті обраних країн.

Мета даної дипломної роботи – виявити наслідки конвективного расизму та віднайти можливі шляхи їх вирішення.

Відповідно до мети, було сформульовано наступні **завдання**:

1. Систематизувати традиційні та сучасні напрями дослідження явища расизму, його історію та умови виникнення.
2. Розглянути методологію дослідження на прикладі соціології («чиказька школа», «радянська школа», «французька школа»).

3. Провести дослідження сучасного розвитку расизму на прикладі міграційних процесів в добу глобалізації.

4. Застосувати порівняльний аналіз проявів явища конвективного расизму на прикладі Франції та США і сформулювати потенційні шляхи вирішення даної проблеми.

Джерельна база дослідження включає в себе праці таких зарубіжних та українських дослідників, як Дж. Берсдейл, Ф. Чапарро, К. Малік, Дж. Міл, М. Чулаєвська, В. Шнірельман, М. Лепетухін, А. Волошин, Н. Харламова, Є. Белукова та багато інших. Також були застосовані матеріали із Центру стратегічних інтернаціональних досліджень, відеоматеріали з відеохостингу Youtube, документи на зразок Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації.

Структура магістерської роботи. В першому розділі будуть розглянуті традиційні та сучасні дослідження расизму, етимологія поняття, його історична ретроспектива та обставини виникнення. Також буде введено термін конвективного расизму та обґрунтовано необхідність такого кроку, проаналізована різниця між традиційним расизмом та конвективним расизмом.

В другому розділі на прикладі міграційних процесів буде розглянута кореляція між конвективним расизмом та міграцією, сформульовані наслідки даної проблеми. Також буде розглянута проблема історичного реваншизму та класичного європейського консерватизму крізь призму сучасності.

Третій розділ буде присвячено дослідженню явища конвективного расизму в США та Франції та їх порівнянні. Планується дослідити регулювання на законодавчому рівні, а також знайти та розглянути конкретні випадки прояву саме конвективного расизму.

Робота складається зі вступу, трьох розділів та коротких висновків до них, загальних висновків та списку використаних джерел. Робота містить 69 сторінок та 73 першоджерела.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯВИЩА РАСИЗМУ

1.1. Традиційні дослідження поняття расизму

Диференціація суспільства за певними ознаками першопочатково вважається нормою. Рівність сама по собі не є природньою, на відміну від різноманітності. Всі ми народжуємося із різними фізичними ознаками, які надають нам певну нерівність від самого народження. Є сильніші і слабші, більш схильні до певних наук та менш схильні, ми маємо різні темпераменти та різну структуру тіла. З самого початку люди є нерівними за фізичними ознаками. Поняття рівності в першу чергу стосується відношення до один одного в соціальній взаємодії – тобто, не зважаючи на колір шкіри, статуру та вагу, наприклад, кожен має шанс отримати певну посаду, або сподобатися протилежній статі, або відкрито спілкуватися на будь-які теми та виражати власні позиції. , поважати суб'єктність іншого слід в незалежності від всіх цих зовнішніх ознак – в цьому і полягає основа рівності. В рівних потенційних можливостях розвитку, вибору, поглядів.

Явище расизму виникає як один із радикальних видів такої диференціації. Диференціація перетворюється на дискримінацію. В класичному своєму формулюванні расизм є дискримінацією за расою, кольором шкіри та іншими зовнішніми ознаками, які видають належність індивіда до певної етнічної групи. В енциклопедії Britannica расизм розглядається як явище, яке підтримує расову ідеологію про розділення всіх людей на групи за етнічними ознаками і за домінантність одних рас над іншими². Дана думка ґрунтується на тому, що раса або певні етнічні зовнішні ознаки корелюються із мораллю, інтелектом, рисами характеру, схильністю до певних звичок. Хоча дана теорія є абсолютно ненауковою і науково не підтвердженою, вона мала місце в історії людства і обговорювалася не раз мислителями епох.

²Racism. In Encyclopedia Britannica online. Retrieved from <https://www.britannica.com/topic/racism> (дата звернення 04.06.2020)

Дж. Берсдейл розглядає основні аспекти класичного расизму, серед яких фігурують думка про існування окремих рас та те, що всі раси різні за генетикою та мають, відповідно, особливі характеристики для кожної з них³. Також значну роль грає важливість інтелектуальних розрізень та усунення змішаних шлюбів, розвиненість одних рас (білої, звичайно) та нерозвиненості інших (негроїдна).

Вперше термін «расизм» був зафіксований у 1902 році, якщо вірити Оксфордському словнику⁴. Річард Генрі Пратт висловив свою незгоду з расовою сегрегацією⁵. Не зважаючи на те, що це був перший зафіксований випадок вживання терміну, його автора не можна назвати антирасистом. Адже він запам'ятався висловлюваннями, які призивають до винищення корінного населення Америки. Тобто, виступаючи загалом нібито проти расизму, Пратт не вважав за людей індіанців. Парадоксальність випадку підтверджується фактами: Пратт був керівником однієї зі шкіл-інтернатів для дітей-індіанців в штаті Карлайл, Пенсільванія⁶. Як зазначає у своїй статті Джин Дембі, не зважаючи на вірну першопочаткову мету даного закладу і йому подібних (окультурення індіанців та надання їм освіти), в перспективі це рішення призвело до катастрофічних культурних наслідків⁷. По-перше, асимілювання відбувалося примусовим чином – в резерваціях катастрофічно не вистачало їжі, тому індіанці розглядали таке рішення як порятунок від голодної смерті власних дітей. Інакше кажучи – або повна асиміляція, або загибель. По-друге, в таких інтернатах було суворо заборонено розмовляти рідними мовами, окрім англійської. Через це деякі мови були назавжди втрачені, виросло ціле покоління із втраченим зв'язком із власним корінням. Щодо індіанців схожу думку підтверджує ще один сучасний американський письменник та лауреат

³Birdsell J.B. Human Evolution: An Introduction to the New Physical Anthropology. Chicago, 1975. P. 538

⁴Racism. In Oxford dictionary online. Retrieved from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/racism#h1> (дата звернення 04.06.2020)

⁵Demby G.. The Ugly, Fascinating History Of The Word 'Racism'. Retrieved from <https://www.npr.org/sections/codeswitch/2014/01/05/260006815/the-ugly-fascinating-history-of-the-word-racism?t=1582732909075> (дата звернення 04.06.2020)

⁶ Там само.

⁷ Там само.

Американської книжкової премії 2019 року та один із фіналістів Пулітцерівської премії Томмі Оріндж, який у своєму дебютному романі «ThereThere» зазначає, що такі індіанці є відірваними від власної культури – вони вже не індіанці, але ще не білі⁸. Тобто, їх основна проблема – проблема самоідентифікації та віднесення себе до певного конкретного народу. До речі, сам автор є офіційно зареєстрованим членом племен арапахо та шайеннів в Оклахомі, тому проблема носить для нього особистий характер⁹.

В XIX столітті, наприклад, все ще панувала доктрина так званого наукового расизму – коли наука обґрунтовувала нібито генетичні відмінності рас та існування вищих та нижчих рас. Звичайно, що таке домінування вважалося за природню необхідність – тобто, це не ми так вирішили, це все природа і генетика, від нас нічого не залежить. Ідея про те, що права людини має мати кожен індивід, в незалежності від кольору шкіри та етнічного походження, з'явилася набагато пізніше. Ідея рас вважалася достовірною ще й тому, що втому ж таки XIX столітті продовжувало процвітати рабство. Про яку рівність рас може йти мова, якщо є індивіди, яких можна купити та продати? Сама суть рабства в тому, що окремі прошарки суспільства за певними ознаками об'єктивізуються і розглядаються як предмети без волі і принципів. Страшна думка панувала в попередні епохи – окрема людина може бути предметом, звичайним неживим явищем, яка не має змоги розпоряджатися сама собою.

Рабовласницький устрій походить ще з Античного світу, проте у видозміненому вигляді. Як уже було зазначено, нерівність є природнім явищем у фізичному, економічному та соціальному просторі. І в даних аспектах нерівність є абсолютно нормальною – в будь-якому суспільстві існує градація в залежності від походження, рівня заробітку, престижності професії, рівня корисності для власної спільноти в цілому. Те, що соціум поділяється на групи за рівнем градації – це норма. Ідея рівності здебільше носить виключно

⁸Orange T. There there. Retrieved from <https://www.readerssection.com/Books/there-there/> (дата звернення 04.06.2020)

⁹Tommy Orange. In Encyclopedia Wikipedia online. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Tommy_Orange (дата звернення 04.06.2020)

етичний та моральний характер. Новий виток розвитку рабовласництва припадає на кінець епохи Середньовіччя і початок доби Великих географічних відкриттів, яка пізніше перейшла в колонізацію мало не цілих континентів. Більш тісна взаємодія з іншими культурами та народами та першопочаткова більш вигідна позиція колонізаторів надала їм переваги для утворення в майбутньому расової теорії та її вкоріненню у віках. Таким чином, расизм був своєрідним виправданням загарбницької, рабовласницької політики європейців по відношенню до менш розвинених держав – нібито першопочатково існують більш деградуєчі нації та народи, тому керувати ними нормально. Банальна експлуатація та в деяких випадках навіть масштабне винищення конкретних племен чи народів виправдовувалася якоюсь «природньою», даною мало не Богом правотою по відношенню до не білої раси. Хрестові походи та інквізиція в свій час мали схожі виправдання: хоча насправді активізовувався аргумент суб'єктивної влади та авторитарної сили.

Скасування рабства починається з Європи на початку XIX століття. В 1807 році работоргівлю забороняють у Великобританії, у 1820 – в Іспанії¹⁰. Паралельно починається відміна кріпосного права. В 1818 році работоргівля забороняється у Франції і повністю відміняється в її колоніях у 1848 році, а в 1865 році завдяки Аврааму Лінкольну остаточно відміняється рабство в США¹¹. В 1861 році відміняється кріпосне право в Російській імперії. До цього яскраво відстоювалися ідеї вищих і нижчих расах і природна, справедлива необхідність експлуатації першими останніх. Загалом, XIX ст. завершується ідеєю рівності та початком певного ухилу до ліберальних ідей. Наприклад, у Великій Британії перші ліберальні спроби можна віднайти у працях філософа, економіста та політика Джона Стюарта Міла, який стверджував наступне: *«Свобода заслуговує свого імені лише тоді, коли досягнення нашого блага*

¹⁰Timeline of abolition of slavery and serfdom. In Wikipedia. Retrieved from <http://surl.li/cicz> (дата звернення 04.06.2020)

¹¹ Там само.

відбувається нашими власними способами — доки ми не намагаємося позбавити інших людей їхніх благ або перешкодити їхнім зусиллям тих благ досягти»¹². Думка про недоторканість свободи та чітку суб'єктність іншого лише починає свій розвиток, проте дана концепція зародилася ще в епоху, коли домінування рабства та теорії домінування рас було в самому науковому розпалі.

Разом зі зникненням рабства ідея расизму також трансформується. В ХХ столітті все ще зберігаються соціально-пригнічуючі системи для окремих категорій громадян. Не зважаючи на те, що нібито офіційно влада могла заявляти, що суспільство є відкритим, всі його члени є рівними — насправді це було не так. У випадку із США це яскраво відображалося із чорношкірими жителями, які мали значні обмеження у працевлаштуванні, не могли займати державні та загалом керуючі посади.

На початку ХХ століття ідеї прав і свобод стають маркером епохи — відбувається злам соціальних систем, культури, норм моралі. Окрім расової проблеми, яскраво обговорюється проблема дискримінації жінок, що виливається в рух суфражисток як першої хвилі фемінізму. Якщо розглядати проблему расизму з глобальної точки зору дискримінації за певною ознакою, то можна пов'язати його із даним явищем — зникнення рабства, надання права голосу жінкам загалом послабили позиції расової теорії. Пізніше вона дійшла свого піку при гітлеризмі, але одразу ж після Другої світової війни різко пішла на спад. Нині расові ідеї не популяризуються, проте знову віднаходять своїх послідовників у різних країнах у вигляді іноді занадто агресивно налаштованих новорадикальних угруповань — на цей процес, безумовно, впливають масштабні міграційні хвилі, які нині заповнили всю Європу — проте наразі проблема стає саме у кількості мігрантів та їх асиміляції у місцевих спільнотах, а не лише у їх расі чи етнічному походженні. Загалом негативне відношення до переселенців призводить до підтримки населенням

¹² Міл, Дж. Ст.. Про свободу. URL: <http://litopys.org.ua/mill/mill01.htm> (дата звернення 20.03.2020)

більш правих поглядів, які прагнуть до обмеження політики міграції та усунення за допомогою цього її локальних наслідків: безробіття, рівень злочинності, надання громадянства мігрантам та обтяження ними бюджету держави.

В. Шнірельман у своїй статті зазначає, що такий термін, як «расизм» став занадто розмитим за останні 10 років і втратив своє першопочаткове значення¹³. З самого початку расизм був явищем, який виправдовував дискримінацію тієї чи іншої раси тим, що існує більш культурно розвинута, моральна, розумна «вища» раса, яка і має управляти планетою. Автор зазначає, що західна традиція схильна до «кольорового зору», завдяки якому суспільство надає певній расі підготовлену нішу та чітке місце в ієрархії соціуму без можливості його зміни. Загалом, Шнірельман наголошує, що поняття білої раси (в тому сенсі, в якому вона розуміється зараз) виникає і повністю формується лише у XX столітті¹⁴. До цього моменту в різних країнах до неї відносили і арабів, і китайців. Євреїв внесли до білої раси лише після закінчення Другої Світової війни.

Французька Велика енциклопедія Ларусса нині тлумачить расизм як *«ідеологію, що заснована на думці про ієрархію між людськими групами, «расами»; «поведінка, захоплення такою ідеологією»*¹⁵. Тобто, термін нині дійсно є більш розширеним – тепер до нього можна включити банальну підтримку такої ідеології, а не лише її поширення або конкретні дії проти представників інших народів, етносів, рас.

Наразі існує таке явище, як білий націоналізм, який доволі часто порівнюють із расизмом. Адже його ідея полягає в тому, що мають бути окремі «білі» держави, що потрібно зберігати чистоту раси, не акцентувати увагу на етнічному різноманітті та мультикультуралізмі. Як зазначає в своїй статті «Білий, не расист» Р. Кокряцкий, самі білі націоналісти не вважають себе

¹³Шнірельман В.. Расизм вчера и сегодня. URL: <http://www.demoscope.ru/weekly/2006/0233/analit02.php> (дата звернення 20.03.2020)

¹⁴ Див. вище.

¹⁵Rasisme. In Larousse Reference Electronique. Retrieved from <https://larousse.fr/encyclopedia/divers/racisme/85140> (дата звернення 04.06.2020)

расистами та навіть можуть ставитися до них із презирством¹⁶. Білі націоналісти можуть оцінювати себе як вдалих захисників власної держави та нації, не зважаючи на те, що їх погляди в певних аспектах дійсно можна назвати расистськими. Парадокс в тому, що білі націоналісти себе расистами не вважають і відхрещуються від нього, проте акцентують увагу саме на важливості зберігання білих. Наразі дискусія про тотожність даних понять є все ще незавершеною, тому потребує більшого підкріплення конкретними практичними висновками про діяльність даного руху для отримання більш чіткого вердикту.

В принципі, не можна стверджувати, що погляди білих націоналістів цілком некоректні. Адже робити акцент на зберіганні, а не домінуванні не є расистським. В такому контексті на їх твердження можна поглянути як на гасла активістів екологічного руху, які призивають зберігати планету. Адже насправді їх заклики дуже схожі – вони акцентують увагу на тому, на що більшість не звертає уваги. Критикувати їх можна тоді, коли вони закликають до явної домінації або до знищення тих, хто до них не належить – тоді, коли їх погляди стають занадто радикальними і переходять у конкретні дії, що найголовніше.

Шнірельман зазначає, що *«Ще складніше сьогодні йде справа з тим, як визначити, що таке расизм. Адже расистська доктрина має надзвичайну здатність до мімікрії, видозмінюючись відповідно до обставин»*¹⁷. Відповідно, певні расистські установки асимілюються під нові ідеології та рухи, хоча і не є показовими. Окремі групи дослідників, такі як Кобзін Д. О., Шейко Р. В., Мартиненко О. А., Белоусов Ю.Л. розрізняють побутовий расизм, який включає в себе поведінку, погляди та дії звичайних громадян, політичну програму, правову норму і навіть державну політику загалом¹⁸. Тобто, расизм,

¹⁶Кокряцкий Р. Белый, не расист. URL: <https://www.nihilist.li/2018/08/24/bely-j-ne-rasist/> (дата звернення 20.03.2020)

¹⁷Див.вище

¹⁸Кобзін Д. О., Шейко Р. В., Мартиненко О. А., Белоусов Ю.Л. Запобігання дискримінації ксенофобія в контексті поліетнічності українського суспільства. Результати соціологічного дослідження. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1233953072> (дата звернення 22.03.2020)

в залежності від міри свого впливу в певній соціально-культурній епосі та в конкретному суспільстві може бути як поодинокими випадками міркувань конкретних індивідів або організованих груп, періодичними спалахами публічних суспільних конфліктів і навіть офіційно визнаною (іноді замаскованою) ідеологією цілої держави.

1.2. Сучасні дослідження поняття расизму: конвективний расизм

Наразі расизм виступає мало не як основне зло епохи. Боротьба з ним, разом із ксенофобією є одним із проєктів усіх демократичних держав. Відноситися з неповагою до певної раси наразі є не просто моветоном, а іноді навіть порушенням закону. Увесь цивілізований світ виступає за так званий мультикультуралізм, расове різноманіття та усунення утисків тих чи інших народів в окремому соціумі.

Наразі расизм все ще тісно пов'язують із поняттям раси. Тобто, кореляція терміну із ХІХ століттям поки що знаходиться в активній фазі. Автори расових теорій, які вважали, що біла людина досконаліша за «кольорову», як правило, не робили ніяких відмінностей між окремими групами європейського населення, а ототожнювали їх усіх під термін «біла раса». Хоча загалом слід наголосити, що сам термін «расизм» з'явився тільки в ХХ столітті. До цього були лише явища, ідеї та погляди, які можна було б назвати расистськими, проте це було б некоректно в контексті епохи і вважалося б, за Рорти, своєрідним проявом некорисної раціональної реконструкції¹⁹. Тобто, застосування термінів сучасності до епохи, коли їх ще не існувало і пояснення тогочасної реальності за допомогою цих самих термінів є неправильним методом вивчення історичного минулого та його аналізу в контексті конкретного явища.

¹⁹Рорти Р. 4 жанра філософії URL: https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Article/Ror_IstFil.php (дата звернення 22.03.2020)

Як стверджує в своїй дисертації М.В. Лепетухін, західний світ говорить про расизм як про «теорії расової ієрархії, яка стверджує необхідність захисту так званої вищої раси від всякого схрещування і її право домінувати над іншими расами»²⁰. Тобто, особливість расизму не просто у виокремленні певної раси і у її праві на домінацію, а ще й у потребі її «захисту» від зазіхань інших рас. Такий підхід дійсно нагадує біологічний закон про збереження виду. Наприклад, деталі про особливості природи розглядає О. Войнов в своїй праці «Логіка Всесвіту» і підтверджує прикладами з біології ідею про зберігання чистоти виду²¹. Дійсно, схрещування не завжди призводять до позитивного результату. Проте помилка в тому, що теоретики та прихильники расових теорій зазвичай відкидають з людської сутності етичний, моральний та духовний аспекти, зводячи людське існування до суто біологічно-фізіологічних процесів, як у тварин. Критики такого біологічно-фізіологічного підходу зазначають, що людина – вища за тварину істота, тому не варто відноситися до неї, як до певного виду. Скоріше, як надвиду у природі – тому біологічні закони не мають стосуватися людського існування в повній мірі.

Серед сучасних досліджень расизму в Україні та сусідніх країнах також існують певні тенденції. Як зазначає Воронков, термін «расизм» часто вживається в більш широкому значенні, виключаючи звуження поняття до домінації раси, і включає в себе інші поняття на зразок ейджизму, сексизму та інших²². Тобто, базуються схожі погляди на банальній біологізації різних соціальних процесів і спробами віднайти неіснуючі зв'язки між фізичними особливостями та інтелектуальними здібностями, рисами характеру, схильності до певних наук або видів діяльності і т.д. Звичайно, історія та певний культурний бекграунд впливають на розвиток особистості, проте це не

²⁰Лепетухин Н.В. Теории расизма в общественно-политической жизни Западной Европы второй половины XIX - начала XX вв.: Ж.-А. Гобино, Г. Лебон, Х.-С. Чемберлен. Автореферат к диссертации. URL: <https://www.nihilist.li/2018/08/24/bely-j-ne-rasist/https://www.dissercat.com/content/teorii-rasizma-v-obshchestvenno-politicheskoi-zhizni-zapadnoi-evropy-vtoroi-poloviny-xix-nac> (дата звернення 05.04.2020)

²¹Войнов А. Логика Вселенной. Донецк, «Ноулидж», 2010. С.6-7

²² Расизм в языке социальных наук / Под ред. В. Воронкова, О. Карпенко, А. Осипова. Санкт-Петербург: Алетей, 2002, с.11

означає, що за кольором шкіри або розрізом очей можна визначити сутність людини, її манери, інтелектуальний рівень та соціальний рівень життя.

Сучасний расизм пов'язав себе і з соціал-дарвінізмом. Імперіалізму це злиття дало колективний суб'єкт «боротьби за існування», дозволило створити псевдонаукову конструкцію: засновану на біологізмі «націю». Відповідно до поглядів расизму про нерівноцінність рас стало приписування своїй «расі» всіх людських достоїнств і чеснот, що виводяться з чудових фізичних (анатомічних) і психологічних (моральних) основ. Відтак, раса стає аргументом, виправданням і навпаки – ототожненим обвинуваченням, стійким епітетом.

Як далі зазначає Лепетухін, расизм від злиття з соціал-дарвінізмом придбав біологічну і сучасну певну імперіалістичну основу²³. Тепер раси вважалися не тільки різними за цінностями, але і знаходяться в боротьбі одна з одною, результатом якої могла бути тільки перемога або поразка. Оголосивши цю боротьбу «законом життя», расисти ставили завдання підпорядкування «неповноцінних» рас націям «окультуреним». Тобто, вища раса має право (і не просто право, а це – її священна місія) нав'язувати свої моральні цінності, релігійні погляди, спосіб життя та мислення, ведення господарства та проведення дозвілля менш окультуреним расам і народам. Такий підхід вже мав місце в історії і, на жаль, до сих пір культивується окремими групами.

Расистські концепції соціал-дарвінізму були найбільш відверто викладені в соціально-психологічній теорії Г. Лебона. Проблема рас і расових відносин вирішувалася Лебоном з вкрай реакційних позицій. Оскільки кожен народ керується своїм власним, переданим у спадок «духом раси», то представники різних рас і народів в силу різної спадковості мають неоднакові уявлення про одні й ті самі речі²⁴. Це означає, що вони ніколи не зможуть зрозуміти один одного, а нерозуміння становить основу для розбіжностей, конфліктів і воєн.

²³ Див. вище

²⁴ Г. Лебон о социально психологических основах общества. URL: http://www.tsutmb.ru/nayk/nauchnyie_meropriyatiya/int_konf/mezhdunarodnyie/obshhestvo_obshhnosti_chelovek

Наразі расизм не базується виключно на питанні походження: тобто дійсно «расових» або етнічних характеристиках. В епоху глобалізації виникає інша проблема: як трансформуються расизм та дискримінація у зв'язку із новими міграційними рухами на планеті. Адже якщо кілька століть тому було доволі легко з точки зору расизму поділити нації на високі та низькі суто географічно, то наразі географія як наука взагалі не стане нам у нагоді. Адже через колоніальну політику Європи, утворення Сполучених Штатів Америки (зі змішаними народами), міграційні процеси та глобальну фізичну мобільність населення планети (яка витікає з вищеназваних факторів) ми наразі не спостерігаємо «чистих» з етнічної точки зору суспільств. В принципі, можна ствердити, що така ситуація була і раніше – ніколи не було «чистого» народу, міграція була завжди (хоча і в не таких значних масштабах, як зараз). Але наразі всі суспільства стали ще більш змішаними. на вулицях Парижа серед тисяч арабів можна легко знайти тих, хто не є мігрантом – його звати Жан-Поль, він француз на національність, а мігрантами колись були його далекі родичі. І він нічим не відрізнятиметься від натовпу мігрантів, проте знаходитиметься в кардинально іншому статусі – але для расиста такої різниці не буде, звичайно. Для вирішення та регулювання подібних ситуацій влада, до речі, поки не придумала справді дієвої методології управління, але про це пізніше.

На основі того, що йде антидискримінаційна політика, виникає проблема наслідків так званої «позитивної дискримінації» у вигляді нерівності. Адже по факту, коли відбувається надання привілеїв, навіть на основі «гріхів» попередніх поколінь та епох, держава не переходить до створення рівноправного, повноцінно справедливого суспільства. Нерівність в суспільстві нікуди не зникає, і рівноправ'я також ні звідки не береться. Така політика не звертає увагу на власну парадоксальність: в сучасності неможливо виправити помилки минулого, і компенсувати також нічого не можливо. Тому

що ті, кому ця компенсація була б потрібна – вже давно залишилися лише на сторінках історії. Нове, нинішнє покоління навпаки слід навчати свідомій толерантності і не тільки боротьбі за свої права, але й мотивації до виконання власних обов’язків як громадянина. Інакше держава перетворюється на бездушну машину бажань, яка лише створюватиме нові утиски та дискримінаційні прояви, а не вирішуватиме старі проблеми.

Саме тому для пояснення даного явища ми вводимо в обіг термін «конвективний расизм». З точки зору фізики, конвекція є одним із процесів теплообміну, коли внутрішня енергія передається потоком у зовнішній світ²⁵. Наприклад, під час природньої конвекції відбувається перехід нижніх шарів речовини нагору внаслідок нагрівання, а верхні шари речовини, маючи низьку температуру – переходять донизу. Саме завдяки конвекції, наприклад, утворюється обертання води в природі – ґрунтові води поступово підіймаються до рівня річок та океанів, вода продовжує випаровуватися та переходити в газоподібний агрегатний стан, після чого збирається у хмари і відбувається дощ. Тобто, під конвекцією розуміється не просто обмін, а процес заміщення верхніх та нижніх шарів речовини.

Саме тому ми вважаємо доречним вводити термін «конвективний расизм», який би найбільш точно відображав стан процесів сучасності. Конвективним расизмом в даному дослідженні ми називаємо глобальний, розгалужений процес зміни ролей пригноблювача та жертви. Тобто, це своєрідний зворотній расизм, під час якого відбувається дискримінація колишніх пригноблювачів. Відповідно, такий расизм все одно залишається расизмом, а не рівністю – якої активісти та захисники прав певних категорії громадян нібито так прагнуть.

Сучасна активістка та представниця феміністичного руху Меліса Фабелло у своїй статті «Why Reverse Oppression Simply Can not Exist (No Matter What Merriam-Webster Says)» зазначає, що так званого зворотного пригноблення не

²⁵Конвекція.

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F>. (дата звернення 09.04.2020)

існує і не може існувати²⁶. Схожі ідеї не раз зустрічалися на просторах Інтернету і стали доволі відомими мемами на зразок «стрілочка не повертається», який можна знайти у російської блогерки Ніки Водвуд²⁷. Аргументи обох базуються на тому, що всі, хто стверджує можливість зворотного пригноблення (зворотного сексизму, расизму, ейджизму і так далі) не розуміють до кінця сутності механізму пригноблення. Меліса Фабелло зазначає, що навіть словник у визначенні поняття пригноблення та дискримінації – ненадійне джерело інформації, якому не слід довіряти. Основна думка, чому ж «стрілочка не повертається» доводиться суперечливою позицією авторки про те, що не зважаючи на те, що ми можемо якимось чином жартувати, принижувати або дискримінувати чоловіків – вони все одно сильні та «нагорі», а отже, це взагалі нібито не є дискримінацією з нашого боку, тому що не наносить їм жодної шкоди. Але її аргументація на зразок «по телевізору не показують людей з інвалідністю – а ти інвалід і відчуваєш себе некомфортно, адже це виноситься як норма» є яскравим проявом, на жаль, дорослого інфантилізму. Адже хіба інвалідність має бути нормою? Звичайно, що ні. Позиція, що тобі всі все винні не є позицією зрілої особистості. Тим не менше, в сучасному фемінізмі вона є доволі розвиненою. Така думка є паразитизмом та небажанням вдосконалюватися, а лише вимогою відняти права у іншої групи «пригноблювачів» та отримати цю своєрідну владу над ними. Саме влада їх мета – і аж ніяк не рівність.

Звичайно, подібні позиції схожих сумнівних активістів, журналістів та дослідників не є переконливими. Не будучи здатними відповісти на логічне припущення щодо того, що дискримінувати, взагалі-то, можна будь-кого, вони просто відмовляються від цієї ідеї та відкидають її як можливу частину реальності. Але це вже реальність. Реальність, яку вони не хочуть бачити. Зворотні дискримінаційні процеси вже існують в сучасних суспільствах, і з

²⁶Melissa A. Fabello. Why Reverse Oppression Simply Cannot Exist (No Matter What Merriam-Webster Says). Retrieved from https://everydayfeminism.com/2015/01/reverse-oppression-cant-exist/?utm_referrer=https://syg.ma (дата звернення 04.06.2020)

²⁷Обратный сексизм // Мифы о феминизме. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=B2ekF76zSEM>. - Назва з екрана. - Дата публікації: 27.04.16. Дата перегляду: 23.04.20.

ними слід боротися так само, як із будь-якими іншими видами дискредитації членів суспільства за певними особовими ознаками.

Конвективний расизм включає в себе поняття зворотного расизму, під час якого колишня меншість та пригнічена група сама стає пригнічувачом більшості (яка, до речі, в майбутньому може навіть перестати бути більшістю). Проте в поняття конвективний расизм ми також додаємо складний аспект міграції, який нині набирає значних обертів. Колишнє покоління мігрантів, яке асимілювалося на території своєї нової Батьківщини та стало її повноцінними громадянами наразі перебуває у невизначеному стані: з одного боку, вони зовнішньо вирізняються серед корінних громадян держави, мають інше етнічне походження, але з іншого боку – вони такі ж громадяни, як і усі інші, тому доволі некоректно порівнювати їх із новими мігрантами, наприклад. Як би там не було, основна проблема залишається незмінною – расизм розширюється як явище і розповсюджується не лише на расу та етнос, але й на емігрантів, включаючи рівень освіти, культури, тощо загалом. І наразі категорія тих, хто вважався пригніченими стає все більшою і вони отримують все більше прав та привілеїв, які призводять до наростання все такої ж нерівності в суспільстві. Категорії громадян, які раніше вважалися пригнобленими, наразі, завдяки явищу конвективного расизму, самі застосовують засоби для пригноблення більшості.

1.3. Методологія дослідження расизму в добу постмодерну

Для дослідження проблеми расизму слід зазначити, що вона є тісно пов'язаною із міграційними процесами в світі. Міграцію загалом вивчає наука соціологія, тому варто зупинитися на підходах окремих шкіл, які займалися даною проблематикою.

Чиказька школа соціології має не лише теоретичний здобуток в історії соціології в цілому, але й зробила значний внесок і емпіричні дослідження. Своєрідною «золотою добою» чиказькою соціологічної школи є період 1910-

1930 років²⁸. Саме в цей період починає формуватися ідея, що соціологія як має мати більш прикладний характер та досліджувати більш повсякденні явища. Тобто, соціологія мала б стати більш емпіричною наукою, а не вносити загальний теоретичний базис в дослідження соціуму. Ця школа зробила значний акцент на кількісних методиках дослідження - які, до речі, і зараз є одним із найбільш популярних методів у соціально-маркетингових дослідженнях. Лідер чиказької школи Р. Парк активізував емпіричний метод в соціології за таким самим принципом, як до цього він був застосований у психології – завдяки чому психологія сформувалася як окрема наука у попередньому для того часу столітті.

Завдяки Р. Парку, автору класичної соціально-екологічної теорії в цей період школа заснувала більш структурний підхід²⁹. Сам автор проводив одне зі своїх найбільш відомих досліджень – про поведінку людини в умовах міста. В навчальному процесі три окремі дисципліни («соціальна організація», «соціальна психологія» та «людська екологія») стали спеціалізаціями на факультеті соціології Чиказького університету та розвивалися незалежно одна від одної³⁰. Серед інших представників чиказької школи соціології першої та другої хвилі (2-га – з 50-их років минулого століття) доволі популярним були також Е. Берджес, Ф. Фрейзир, І. Гофман та Л. Вірт. У ряду знаменитих чікагців був Джордж Мід – відомий філософ, соціолог, соціальний психолог. Мід досліджував феномен людської поведінки.

Всі дослідження чиказької школи носили емпіричний характер та були сфокусованими на конкретній проблемі, що в подальшому надавало можливість виводити статистичні дані в нових сферах вивчення³¹. Серед проблематики вирізнялися навіть злочинність, а також окремі квартали міста

²⁸ Чикагская социология: Сб. переводов / РАН. ИНИОН. Центр социал. науч.-информ. исслед. Отд. социологии и социал. психологии; Сост. и пер. Николаев В.Г.; Отв. ред. Ефременко Д.В. – М., 2015, с.6

²⁹ История социологии в Западной Европе и США. Учеб-ник для вузов. Ответственный редактор - академик И 90 РАН Г. В. Осипов. - М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА - ИНФРА • М), 2001. с.259

³⁰ Див. вище, с.8

³¹ Див. вище, с.10

та їх групи населення. Даний підхід був оригінальним для соціології загалом, тому привернув увагу наукового середовища.

Французька школа соціології почала своє заснування з Еміля Дюркгайма, який разом із О. Контом і М. Вебером вважається одним із засновників соціології як науки. Дюркгайм є автором «Правил соціологічного методу» та праці «Самогубство. Соціологічний етюд», де він також закладає основи суїцидології як науки. Інші представники французької соціологічної школи - М. Мосс, Леві-Брюль, С. Бугле, Ж. Дави, П. Лапи, П. Фоконье, М. Хальбвакс.

Французька соціологічна школа загалом вважає, що перед вивченням суспільства слід проаналізувати соціальні факти – тобто, зовнішні процеси суспільного життя, які впливають на кожного індивіда та на суспільство вцілому. Французькі соціологи підтримують розподіл на індивідуальну та колективну свідомість. Остання, на їх думку, і є тим скріплюючим для суспільства фактором, завдяки якому група індивідів має щось спільне. Це дозволяє суспільство залишатися цілісним. Функція культури, в тому числі і релігії, на думку французьких соціологів, полягає в тому, щоб через колективні уявлення об'єднувати суспільство.

Леві-Брюль досліджував так звану «первісну свідомість»³². На його думку, *«Просте висловлювання загального абстрактного терміну: людина, як тваринний організм містить в собі в неявному вигляді велику кількість суджень, які передбачають певні відносини між багатьма поняттями. А колективні уявлення первісних людей не є продуктом інтелектуальної обробки у власному розумінні цього слова»*³³.

Сучасний французький соціолог Бруно Латур зазначає, що *«Завдання антропології новітнього світу полягає в тому, щоб точно таким же чином описати, як організовані всі гілки нашого правління, включаючи природу і точні науки, і пояснити, як і чому ці гілки поділяються і які ті численні*

³² Леві-Брюль Л. Первобытное мышление Психология мышления. Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер и В.В. Петухова. М: Изд-во МГУ, 1980. С. 130-140. URL: <https://web.archive.org/web/20081231004734/http://www.psychology.ru/library/00032.shtml>. (дата звернення 11.04.2020)

³³ Див. вище

способи регулювання, які дозволяють зібрати їх воєдино. Етнолог, який вивчає наш світ, повинен зайняти своє місце в тій загальній точці, де розподіляються ролі, дії, компетенції, - все те, що дозволяє визначити одну одиницю як тварина або як матерію, а іншу - як суб'єкт права, одну - як наділену свідомістю, а іншу - як механічну, несвідому або позбавлену будь-якої було компетенції»³⁴. Автор зазначає розподіл світу на суспільство та природу, на людей і не людей і на їх постійну потенційну на актуальну взаємодію. Саме ці зв'язки, на його думку, і має вивчати соціологія як наука.

Як зазначають А.Б. Гофман та Н.А. Слюсарева, як більш-менш єдине ціле французька школа соціології проіснувала до початку Другої світової війни. З 1949 характерні риси школи втрачені, а традиція Дюркгейма співіснує поряд з іншими³⁵.

Радянська школа соціології почала свою діяльність мало не одразу ж після Жовтневої революції. У 1919 році Соціобібліографічний інститут, після залучення до свого складу К. М. Тахтарева, Н. Л. Гредескула і П. А. Сорокіна, трансформувався в Соціологічний інститут, який виконував функції не тільки популяризатора соціології і соціальних знань, а й розробника соціальних питань шляхом проведення самостійних досліджень і публікації їх результатів³⁶.

Я. У. Астаф'єв, В. Н. Шубкіна звертають увагу на те, що справжнє відродження соціології освіти, як і соціології в цілому, почалося в шістдесяті роки³⁷. Велика увага в дослідженні приділялася вивченню престижу професій, що багатьом керівникам здавалося непотрібним. Досліджувався вплив професій батьків та формування бажання продовжити «професійну традицію»

³⁴Латур Б.. Нового Времени не было. Эссе по симметричной антропологии. - СПб.: Издательство Европейского университета в Санкт-Петербурге, 2006 (Серия «Прагматический поворот»). URL: https://web.archive.org/web/20081231004734/http://www.psychology.ru/library/00032.shtmlhttps://eupress.ru/uploads/files/S-062_pages.pdf (дата звернення 12.04.2020)

³⁵Французская социологическая школа// Большая российская энциклопедия. URL: <https://bigenc.ru/linguistics/text/4722707> (дата звернення 12.04.2020)

³⁶Социологический (бывш. социобиблиологический) Институт // Наука и ее работники. - Пг. - 1920. - № 1. - С.24-25.

³⁷Астафьев Я., Шубкин В. Социология образования в СССР и России. URL: <http://ecsocman.hse.ru/data/974/698/1219/016Glava13.pdf>, (дата звернення 13.04.2020)

у їх дітей. В залежності від статі та напрямку (природничі точні або ж гуманітарні науки) процент в значній мірі коливався, що надавало змогу вести перші серйозні прогнозування в галузі. Незважаючи на конфлікти з владою, останні все ж давали соціологію як науку зелене світло для досліджень.

Активно починає свою роботу по соціальному прогнозуванню І. В. Бестужев-Лада. Їм висувається ряд методів та підходів допрогнозування, які могли широко використовуватися і в системі освіти. Дослідження будувалися в рамках комплексної методики розробки соціальних прогнозів, яка передбачає певні етапи³⁸.

О. Н. Яніцкий, досліджуючи соціологію в СРСР зазначає, що так, радянська соціологія була молодого наукою, що формується, з серйозними теоретичними і методологічними огріхами. Але вона заявила про себе в країні і за кордоном багато в чому «всупереч» політичним обмеженням вже в кінці 1960-х - початку 1970-х рр. Вона тоді була дійсно молодого по демографічному складу її творців і носіїв³⁹. Автор вважає за важливе нагадати, що загалом, наше соціологічне минуле, його історичне коріння сьогодні набувають особливого значення. Зокрема, тому що ще живі реальні учасники і свідки становлення радянської соціології. Якщо ж ми не напишемо її історію в теоретичній динаміці і еволюції її соціальної практики самі, то її напишуть за нас інші.

Висновки до розділу І

Отже, поняття раси та расизму пов'язане із розвитком природничих наук у XVIIIст., хоча насправді перші дані з'явилися набагато раніше. Історичні особливості розвитку таких понять як нація, раса та загалом антропологічні дослідження активно починають свій розвиток ще з доби Великих географічних відкриттів. Саме тоді народжується ідея розподілу на раси, етноси та окремі народи. Загалом, такий розподіл (не зважаючи на критичний

³⁸ Там само.

³⁹ Яніцкий О. Была ли социология в СССР?. URL: https://www.isras.ru/blog_yan_74.html (дата звернення 15.04.2020)

до нього підхід сучасної науки та ліберально налаштованих громадян) не можна назвати цілком неправильним і таким, що не має жодного підґрунтя. Раси існують, хоча їх класифікація і типологія потребує уточнень – критикувати дану теорію немає смислу. Проте поняття расизму слід викорінювати, адже з одного боку, в самому розподілі людей на раси немає нічого расистського, проте ідея домінування однієї раси над іншою є вкрай невірною. Раса є нормою, але расизм – ні.

Расизм був справжньою проблемою ще століття тому і наразі його залишки все ще не є викорененими. Расизм набирає обертів і утворює нові форми. Відбувається процес так званого зворотнього расизму, коли пригноблувачами поступово стають колишні жертви. Але тепер поняття «расизм» стає ширшим, і розповсюджується не лише на расу та колір шкіри, а ще й на етнос, народ і місце проживання, тому стає особливо актуальним в епоху міграції. Саме тому ми вводимо в обіг поняття конвективного расизму, яке в контексті даного дослідження виступає як опора для процесу дослідження мігрантів та їх впливу на політичне, економічне та соціальне життя країни, в яку вони прибули.

Застосована методологія дослідження включає в себе підходи чиказької школи, радянської та французької школи соціології, так як саме соціологія як наука вивчає міграцію.

РОЗДІЛ II. РАСИЗМ ЯК КАТЕГОРІЯ ПОНЯТЬ В МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ

2.1. Історичний реваншизм в сучасному західному суспільстві

Створення сучасних демократичних суспільств базується на культурному, релігійному та етнічному різноманітті. Тобто, суспільство, в якому представлені різні народи і раси, намішані різні погляди та переконання представляється як загальна норма. Можна віднайти безліч толерантних фото такого суспільства, на якому, наприклад, в одній компанії студентів присутні мусульмани розглядають Коран, а християни – Біблію. І нібито така толерантність є еталоном для дружби різних народів та високого, культурного рівня суспільства в цілому. Проте реальність вирізняється серед таких занадто ідеалістичних ідей про можливість мультикультуралізму та відсутності конфліктів через це.

Сучасний демократичний процес виступає як результат розплати за тотальні «білі пригноблення» мало не всіх попередніх епох. Культурна політика держав є відкритою для нових запозичень та в першу чергу – для хвиль мігрантів, переважно із Африки та зі Сходу. Наплив мігрантів – значне випробування для ЄС та для інших країн західного суспільства та своєрідна перевірка на толерантність. Керівник Центру досліджень міжнародних відносин ІС РАН Л. Дробижева у своїй статті нагадує, що толерантність є не любов'ю до кожного, а є «готовністю до розуміння і організації безконфліктної взаємодії з людьми, які відрізняються за мовою, культурою, віруваннями, зовнішнім виглядом»⁴⁰. Відповідно, таке розуміння дійсно має місце – кожна країна ЄС нині має приймати певну кількість мігрантів та піклуватися про їх адаптацію у власній країні. У випадку із Сирією ЄС допомагає Туреччина, залишаючи мігрантів у

⁴⁰Дробижева Л. «Проблемы толерантности в отношении к мигрантам». URL: [http://www.sociologos.ru/novosti/Sociolog_Leokadiya_Drobizheva - Problemy_tolerantnosti_v_otnoshenii_k_migrantam](http://www.sociologos.ru/novosti/Sociolog_Leokadiya_Drobizheva_-_Problemy_tolerantnosti_v_otnoshenii_k_migrantam) (дата звернення 15.04.2020)

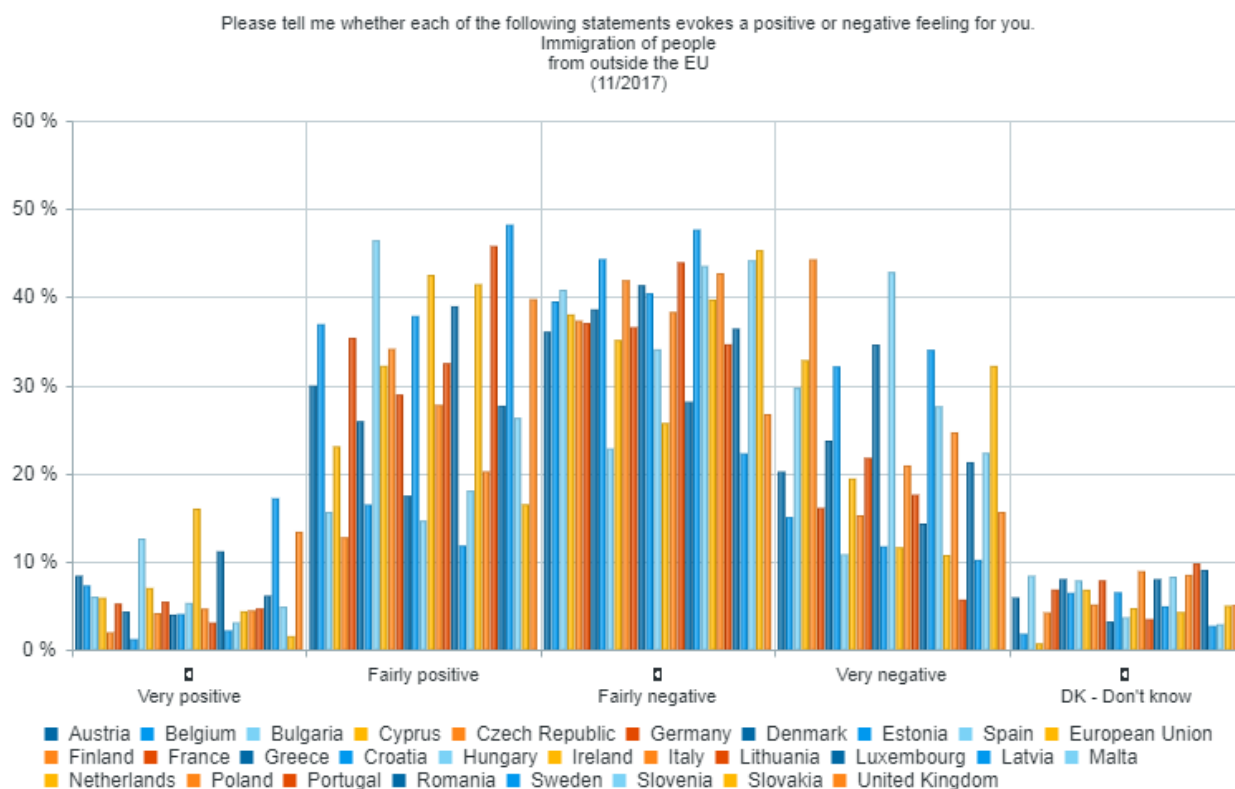
власних кордонах за додаткову плату від ЄС. Проте при зміні умов або невдоволенні Туреччини легко може повторитися ситуація, яка нещодавно відбувалася на кордоні із Грецією – де кілька тисяч мігрантів намагалися взяти кордон штурмом і потрапити в країну. Відповідно, міграційна політика ЄС наразі потребує значних удосконалень.

Щороку проводяться соціологічні дослідження серед громадян ЄС. Серед них – про їх відношення до мігрантів (як внутрішніх мігрантів, серед країн ЄС, так і зовнішніх – мігрантів з інших країн). За статистикою, рівень толерантності в значній мірі збільшився в порівнянні із 2015 роком⁴¹. В 2015 році «Дуже негативно» до мігрантів з країн, які не є резидентами ЄС відносилися 51% громадян Угорщини, 49% громадян Латвії та Чехії, 48% громадян Словаччини. Найбільш позитивними («Дуже позитивно» та «переважно позитивно») до мігрантів виявилися громадяни Швеції (49%), Португалії (39%), Іспанії, Ірландії, Нідерландів (по 37% оптимістичних громадян на кожен з країн).

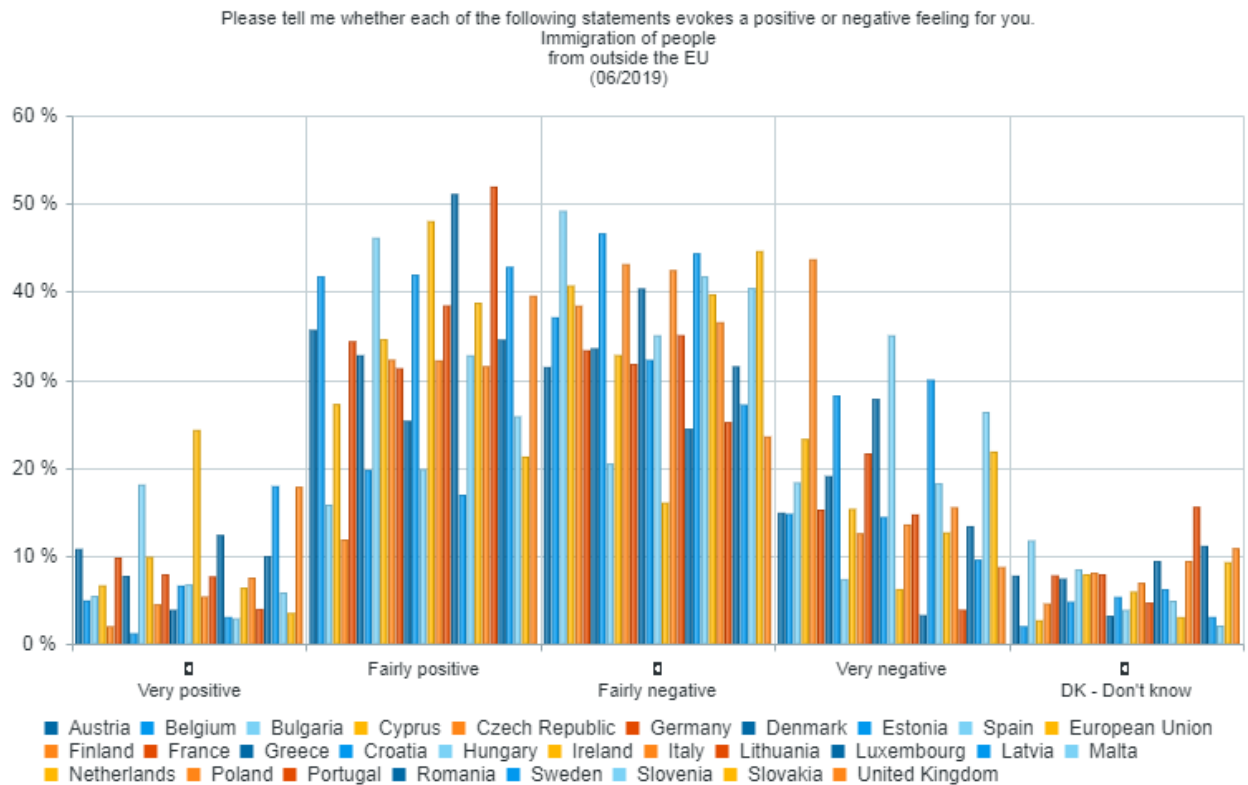

⁴¹European Commission Public Opinion. Retrieved from <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinionmobile/index.cfm/Chart/getChart/themeKy/59/groupKy/279> (дата звернення 04.06.2020)

В другій половині 2017 року ситуація вже дещо покращилася: вкрай негативно до мігрантів відносилися громадяни Чехії (44%), Угорщини (43%), Греції та Латвії (по 34%). Тобто, країни залишилися ті ж самі, проте відсоток невдоволених зменшився.

На цьому ж графіку видно, що найбільш толерантною залишається Швеція із переважно позитивним ставленням 48% своїх громадян до мігрантів, Іспанія та Португалія (46%), Ірландія (42%) та Нідерланди (41%). За червень 2019 року дані виглядають наступним чином:

Найбільш негативно налаштованими залишаються такі країни, як Чехія (44% «дуже негативно»), Угорщина (35%) та Латвія (30%). «Дуже позитивно» ставляться до мігрантів громадяни Ірландії (24% і 48% переважно позитивно), «загалом позитивно» 52% громадян Португалії та 51% громадян Люксембургу, 46% іспанців та 43% шведів. Тобто, за офіційними даними ЄС проблеми толерантності до еміграції з інших країн, які не є резидентами ЄС не є актуальними. За останні 5 років відсоток незадоволених зменшився пропорційно в багатьох країнах, і навпаки – суспільство стало нібито більш розуміючим до проблеми міграції. Проте це, звичайно, це не відмінняє резонансі негативні випадки, які пов'язують із мігрантами – на зразок терористичному акту в Парижі в редакції Charlie Hebdo у січні 2015 року.

На сайті європейського консульства можна знайти дані міграції за 2018 рік. Різниця між фактичною та передбачуваною кількістю мігрантів різниться майже вдвічі, і це значна цифра – від майже 10 до майже 20% населення ЄС⁴². За даними таблиці, у ЄС лише 7,2% фактичних емігрантів, в той час як

⁴²Infographic - EU citizens overestimate migrant population. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/migration-eurobarometer-2018/> (дата звернення 04.06.2020)

потенційними вважаються приблизно 16,7%. Не зважаючи на те, що у 2018 році фактично виїхало лише 12,4% тих, хто зобов'язаний залишити територію Франції, наприклад. Доля інших мігрантів залишається невідомою. Тобто, нелегальних мігрантів куди більше – саме вони стають суттєвою проблемою для економіки країни. Звичайно, гуманістичні призови, наприклад, Анджеліни Джолі щодо окремої судової структури над біженцями та над більш швидкою реалізацією їх справ також є справедливими. Авторка колонки в *Time* зазначає, що регулярно приблизно 65% біженців знаходяться на судових процесах без адвоката⁴³. Демократичні держави мають бути демократичними до всіх, проте чи є це корисним для самих держав?

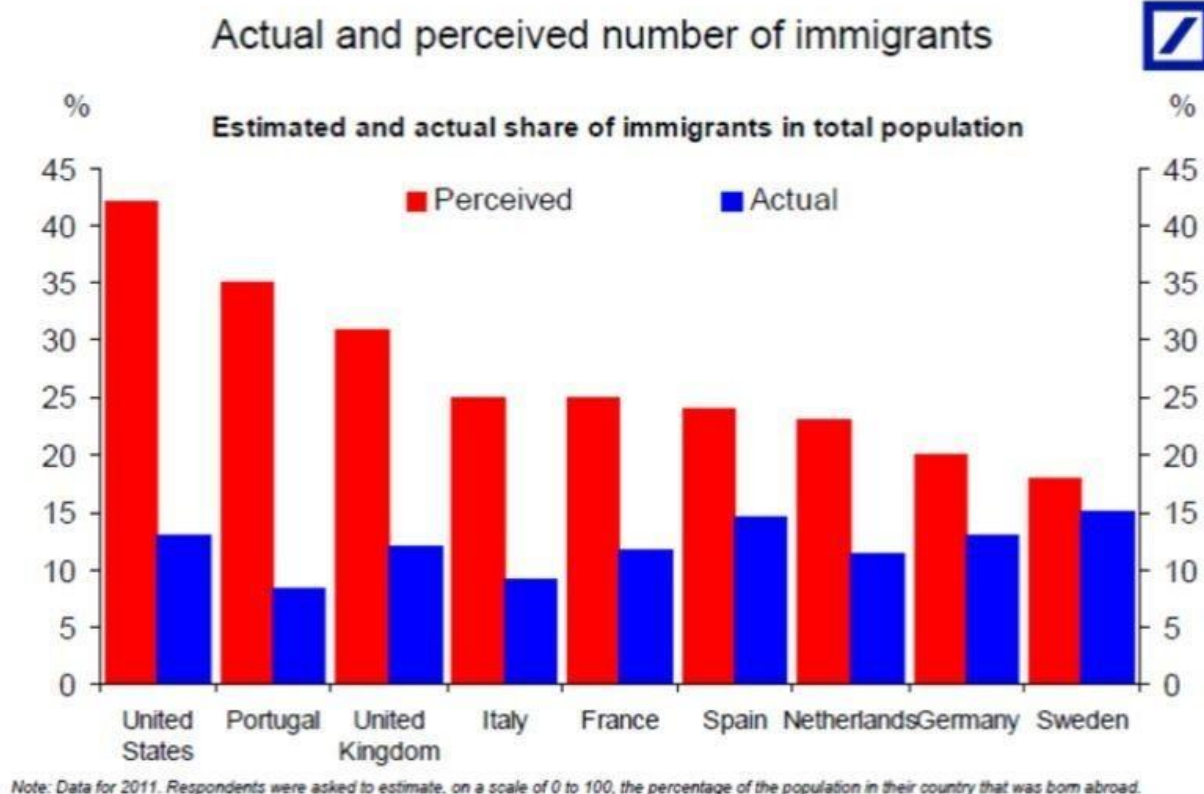
Відкрита еміграційна політика є результатом культурного релятивізму. Наприклад, у Німеччині – наплив великої хвилі мігрантів саме у ФРН є не просто результатом програшу країни у війні, але й певною компенсацією політичних гріхів минулого. Культурний релятивізм бере за основу ідею про рівність та цінність кожної з існуючих культур, тому відбувається обґрунтування першопочаткової рівності рас та націй. Звичайно, що прихильники культурного релятивізму не люблять аргументи культурологів про етапне формування різних культур та їх різний рівень. Наприклад, рівень культури племені в Африці може бути нижчим за рівень культури в будь-якій країні Європи. Але це не має означати, що на вивчення культури Африки в університеті, наприклад, на певних спеціальностях має відводитися рівноцінна кількість годин, як і на вивчення європейської культури. Але особливо прискіпливі активісти можуть побачити в факті «нерівноцінності» факт пригноблення однієї культури іншою, особливо, якщо її ще викладатимуть білі викладачі. Тобто, таке нібито позитивне явище, як культурний релятивізм несе в собі небезпеку фактичного обезцінення однієї культури іншою через визнання їх нібито рівними, хоча це й не так. Виходить, що боротьба за рівність перетворюється на боротьбу за владу – і це все стає

⁴³ Angelina Jolie: The Crisis We Face at the Border Does Not Require Us to Choose Between Security and Humanity. Retrieved from <https://time.com/5640012/angelina-jolie-border-crisis/> (дата звернення 04.06.2020)

наразі актуальною проблемою. Проблема виникає тоді, коли певна група заявляє про певні привілеї чи особливі права на основі своєї етнічної, расової чи культурної ідентичності – і саме це і стає продовженням підтримки системи нерівності.

Процеси еміграції пов'язані зі створенням політики культурного релятивізму. Через європейську міграційну кризу 2015-2016 років та загальні настрої населення щодо побоювань такої «відкритості» держав різні організації почали публікувати схожі статистичні данні, приведені вище. Наприклад, посилаючись на Deutsche Bank, який використовував дані Організації економічної співпраці та розвитку (OECD) за 2011 рік портал World Economic Forum зазначає, що насправді рівень мігрантів нижчий, ніж вважає населення⁴⁴. Можна подумати, що схожі заспокійливі цифри необхідні для ліквідації паніки корінних громадян у зв'язку із значними хвилями мігрантів. Тим не менше, як і в таблицях з сайту ЄС, зображена чітка різниця між очікуванням та реальністю.

⁴⁴Chaparro F. This chart might change how you think about migration. Retrieved from <https://www.weforum.org/agenda/2017/08/this-chart-shows-the-actual-vs-percieved-number-of-immigrants> (дата звернення 04.06.2020)

Для справедливого розподілу мігрантів використовували метод квотування. Наприклад, під час загострення міграційної кризи у 2015 році згідно з програмою квотування Фінляндія повинна була прийняти 1,46% від 20000 розподіляються по ЄС біженців або 293 людини, Латвія - 1,1% (220), Литва - 1,03% (207, Естонія - 1,63% (326 біженців). Найбільше мігрантів повинні дати притулок Німеччина, Франція і Великобританія: 15,43% (3086), 11,87% (2375) і 11,54% (2309 біженців), відповідно. Далеко не всі країни ЄС були згодні приймати таку кількість мігрантів – саме це, наприклад, і стало однією з причин Брекзиту.

Як зазначають у свої статті Е. Белукова та Н. Харламова, доволі актуальною проблемою, з якою зіткнулися країни ЄС, стало питання, як вчинити з тими, чий прохання про статус біженця були з об'єктивних причин відхилені⁴⁵. Висилка незаконних мігрантів обходиться бюджету країн ЄС в великі суми, так як правило процедури репатріації не здійснюються швидко, а вимагають

⁴⁵Белукова Е., Харламова Н. Миграционная политика европейского союза: новые меры противодействия незаконной миграции. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/migratsionnaya-politika-evropeyskogo-soyuzanovye-mery-protivodeystviya-nezakonnoy-migratsii> (дата звернення 20.04.2020)

чіткого плану. Це ускладнюється тим, що угоди по ремісії підписані далеко не з усіма країнами походження незаконних мігрантів, а значить процес видворення в таких випадках стає вкрай скрутним.

Адаптація емігрантів також викликає значні труднощі. Соціолог Л. Дробижева зазначає, що у сфері культури адаптаційний процес йде найбільш багатоаспектно, але вирішальна роль, звичайно, належить освоєнню мови більшістю⁴⁶. Не випадково процес натуралізації у всіх країнах починається з програм освоєння мови. При асиміляційній стратегії етнічні меншини освоюють мову не тільки в інтересах трудової діяльності, але прагнуть долучитися до телеінформації, радіоінформації, колу спілкування на мові більшості. Не завжди установки суспільства і навіть переваги самих іммігрантів реалізуються в життєвих мовних практиках. Іммігранти першого покоління, природно, відчують мовний бар'єр, який заважає акультурації, навіть якщо самі іммігранти прагнуть до цього. Мотиви вивчення мови у іммігрантів, природно, можуть бути інструментальними і інтегративними. Інструментальними вони є, перш за все, при отриманні роботи, а якщо мова вивчається ще й для кращого розуміння приймає більшості, то мотивація стає інтегративною⁴⁷. Відтак, інтегративна мотивація – ідеал для формування політики асиміляції емігрантів. Процес пристосування в значній мірі стане простішим для самих суб'єктів.

Загалом, наразі для нас самих також постає проблема: слідом за Європою прийняти мультикультуралізм як офіційну політику і зіткнутися з усіма її проблемами. Але ми не можемо не прийняти культурного розмаїття як норми життя нашого суспільства.

2.2. Криза класичного європейського консерватизму

⁴⁶Див. вище

⁴⁷Див. вище

Основна ідея класичного консерватизму полягає в критиці новаторських ліберальних ідей. Особливий внесок у розвиток консерватизму як ідеї внесла саме британська консервативна традиція.

Основоположником консерватизму як ідеології є англо-ірландський парламентарій та політичний діяч Едмунд Берк. Він не підтримував французький радикалізм, і розглядав як еталон британську конституцію з її основними цінностями⁴⁸. Едмунд Берк був прихильником ідей сегрегації та ієрархії в суспільстві і виступав проти його штучного перерозподілу. Такий підхід, на його думку, не є прогресом для людства. Тобто, ідея консерватизму практично з самого свого заснування пропагує щось далеке від ідеї рівності. Точніше, ідея консерватизму і пропонується як природна рівність. Ієрархія – як першопочаткова необхідна рівність, яку і слід притримуватися. Вся інша «рівність» - штучна і має бути вкоріненою.

Перша хвиля історичного консерватизму (18-19 століття), як слід зазначити, не підтримувала Французьку буржуазну революцію та подальші національно-визвольні рухи в різних країнах Європи. На думку ідеологів консерватизму, всі ці повстання, страти та перерозподіл феодального майна загалом не призводять до позитивних наслідків, адже в першу чергу вони своєю сутністю порушують традиції. Традиція, сімейні цінності, рід, церква, опора на діючу владу та підтримка монархії, важливість родонаслідування – все це стовпи класичного консерватизму.

З другої половини XIX століття і аж до закінчення Другої світової війни європейські консерватори намагалися розвінчати свій попередньо складений снобістський та пафосний образ «закритого клубу» та стали проводити більше відкритих зібрань та активну агітацію населення. Особливу палко консерватори воювали зі своїми головними опонентами – лібералами та представниками різних соціально-демократичних течій. Після 1945 року та поразки консервативної партії Черчилля у Великобританії другий етап плавно

⁴⁸Edmund Burke. In Encyclopedia Britannica online. Retrieved from <https://www.britannica.com/biography/Edmund-Burke-British-philosopher-and-statesman> (дата звернення 04.06.2020)

завершується і переходить у третій етап. Третій, повоєнний етап був етапом корекції установок та поглядів консерваторів та зверненням до простого населення (та різних його прошарків) з метою удосконалення ідеології та її руху в маси. Слід зазначити також, що саме британський консерватизм продовжував бути лідером та впливати на схожі течії в інших державах. На третьому етапі консерватизму була складна мета: додати трохи видозмінених демократичних цінностей, але при цьому зберегти традиції та не відкидати класичні порядки.

Після цього настає епоха так званого неоконсерватизму, в першу чергу необхідного для боротьби з економічними кризами. Виступаючи за продовження холодної війни та гонки озброєнь, проти допомоги малозабезпеченим категоріям громадян, інфляцію вдалося трохи скоротити та утримати економіку на плаву, проте не далеко не в усіх державах, звичайно. Відповідно, на останній, сучасний глобалізаційний етап, сучасні консерватори вийшли доволі підготовленими. Проте консерватори не мали змоги повністю вирішити всі нагальні проблеми.

На виклики кризи консервативного руху, підйому лібералізму та його подальших невтішних наслідків поступово набирають силу праві ідеології. Серед сучасного правого руху можна виокремити діяльність французьких «нових правих», серед яких вирізняється французький журналіст, письменник та ідеолог нових правих Гійом Фай з його концепцією археофутуризму. Археофутуризм заключається в тому, що в подальшому суспільство повернеться до традицій предків і відбудеться своєрідний «відкат» у минуле через поразку лівих ідеологій. *«Археофутуризм протистоїть одночасно сучасності та консерватизму, ставлячи їх в одне коло і вважаючи сучасність архаїчною, тому що її ідеали та масштабні проекти зазнали невдачі. Наука і техніка, наприклад, несумісні з гуманітарними і егалітарними цінностями сучасності. XXI століття стане свідком викликів, які космополітична західна буржуазна ідеологія вважала похованими: боротьба самотніх форм, релігій і традицій; геополітичні конфлікти; етнічне питання, підняте на*

світовий рівень і боротьба за ресурси»⁴⁹. В своїй останній книзі «Guerre Civile Raciale» («Расова громадянська війна») Гійом Фай в значній мірі критикує міграційні процеси та ставить по-справжньому серйозну проблему для всього сучасного західного, а не лише європейського суспільства⁵⁰. Для рідної Франції автор розглядає еміграцію як одну з ключових сучасних проблем для всього корінного білого населення. Але при цьому, як дуже ясно пише Гійом Фей, Франція – не єдина біла нація в небезпеці. Всі країни Західної Європи, а також країни з європейським населенням через Атлантику стикаються з одним і тим же – кризою позбавлення прав власності – і це з тих же причин. До речі, був скандал навіть зі зміною назви для цієї книги – через нетолерантну назву були труднощі із публікацією. Проте видавництво купило права на книгу за два дні до смерті автора, тому в подальшому труднощів не виникало. У книзі зійшлися всі фантасмагоричні ідеї метра археофутуризму: ісламофобія, очікування катастрофи, міграційні хвилі та своєрідна боротьба рас. Однією зі сколихнутих європейське суспільство ідей Файя є твердження, що після Другої Світової війни активно почалася колонізація Західної Європи. Французький мислитель стверджує, що колишні колонії тепер активно завойовують метрополії. Автор поділяє цю думку між тріумфом демократії, розплатою за європейський імперіалізм та майбутньою катастрофою. Тим часом, кількість нелегальних і легальних іммігрантів збільшується, і, як стверджує Фай, це стане однією з головних причин колапсу Європейського Союзу.

Однією із нових проблем стає проблема ісламізму, яку ще часто називають джихадізмом. Сирійський експерт та професор С. Аль-Азм визначає основні характеристики ісламізму⁵¹. Серед них фундаменталізм – повний перехід до основоположних традицій ісламу, як в давні часи. Інша назва цієї ознаки –

⁴⁹ Волошин А. Археофутуризм против модерна. URL: <http://evrazia.org/article/1839> (дата звернення 25.04.2020)

⁵⁰ Taylor J. « Guerre Civile Raciale » par Guillaume Faye: la préface de Jared Taylor. Retrieved from <https://www.polemia.com/guerre-civile-raciale-guillaume-faye-preface-jared-taylor/> (дата звернення 25.04.2020)

⁵¹ Паин Э. Исламизм: социально-политическая сущность и угроза для России// Общественные науки и современность. - 2016. - №5. - с.115-126. URL: <http://ecsocman.hse.ru/data/2018/11/18/1251871200/115-127%20%D0%9F%D0%B0%D0%B8%D0%BD.pdf> (дата звернення 26.04.2020)

салафізм, що мається на увазі «повернення» до розуміння ісламу котрий існував при Пророці Мухаммеді. Тобто, в першу чергу в ісламізмі фігурує ідея будь-якої класичної релігії – ідея повернення до сакрального часу (певного часового проміжку, який вважається своєрідним еталоном та «золотою добою», періодом розквіту релігійного вчення). Наступною ознакою є інтегралізм – поєднання всіх сфер буття суспільства і держави на релігійних ісламських канонах. Ця ознака передбачає державу, в основі правління якої виступає релігія – просто як у Середні віки. Жодної свободи віросповідання, ніяких інших релігій та інакомислення. Відповідно до попереднього пункту впливає теократизм – тобто, релігійне керування понад світським. Такий формат правління передбачає, знов ж таки, повернення до певного сакрального часу. Одним із найбільш радикальних проявів ісламізму виступає теонізм – вже тотальне витіснення світського права релігійними законами шариату, якими нібито і має в ідеалі ісламістів посягуватися політика ісламської держави. Дослідник також виокремлює таке фактичне явище, як тероризм як основний засіб забезпечення реалізації політичних цілей.

Відповідно до цього виникає цілком логічне відчуження ісламської релігії в світських державах Європи та повністю логічно виправдане явище ісламофобії, яке нині прирівнюється до одного із видів ксенофобії. У 1991р. британська ліва організація Runnymede Trust, метою якої є вирішення проблем мультикультурного суспільства, запропонувала термін «ісламофобія», під яким розумілася «необґрунтована ворожість, а також страх і неприязнь по відношенню до мусульман»⁵². Ісламофобією називають що завгодно: від заборони на носіння хіджабів та карикатур на пророків до публічних спалень Корану та видання антиісламських книжок.

Висновки до розділу II

⁵²Мырзабаев М. , Мурзахалилов К. Что такое исламофобия и в чем основные причины ее проявления в Кыргызстане?URL: <http://surl.li/ciem> (дата звернення 28.04.2020)

Сучасна міграційна політика Європи є доволі м'якою і включає в себе період повноцінної адаптації для мігрантів, включаючи їх матеріальну підтримку. Але ЄС зіштовхується не стільки із самою проблемою напливу мігрантів, скільки з її реальними практичними наслідками. За статистикою, більшість мігрантів у Франції не повертаються на рідні землі через офіційний рік. Деякі з них отримують французьке громадянство, але досить велика кількість серед них залишається в країні нелегально.

Даний факт переобтяжує економіку держави і призводить до невдоволення населення політикою міграції. Через це росте популярність більш радикально налаштованих правих та різних консервативних течій на політичній арені. Не зважаючи на дані опитування, які відображають доволі позитивні цифри, невдоволення звичайного населення продовжує зростати.

Також має місце криза сучасного європейського консерватизму, але при цьому криза ліберального світогляду також має місце. На фоні його фіаско відновлюються та поступово формуються ідеології «нових правих» та ідея ісламофобії, яка є одним із розповсюджених наслідків міграційних процесів.

РОЗДІЛ III. ПОРІВНЯННЯ ЯВИЩ КОНВЕКТИВНОГО РАСИЗМУ В США ТА ФРАНЦІЇ

3.1. Законодавче регулювання протидії расизму в США та Франції

Франція підтримує Міжнародну Конвенцію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. Як сторона Конвенції, Франція зобов'язана звітувати перед Комітетом з ліквідації расової дискримінації (КЛРД) про втілення в життя її положень. Можна знайти у відкритому доступі такий звіт Франції за 2004 рік, наприклад⁵³. Ситуація з расизмом у Франції відрізняється від США. В першу чергу, біженці та емігранти є куди більш серйозною проблемою. З іншого боку – проблема чорношкірих постає не так гостро. У Штатах все з точністю до навпаки.

Згідно з пунктами 75 та 76, в області економічних і соціальних прав діє принцип прирівнювання біженців до громадян з метою заохочення їх інтеграції у французьке суспільство. У належних випадках біженці можуть отримувати допомогу в цілях інтеграції протягом одного року, мінімальний соціальний дохід без урахування терміну проживання у Франції і повний набір послуг в рамках загальної системи соціального забезпечення, якщо вони працюють за наймом⁵⁴. Загалом, податки у Франції складають майже 90% її бюджету. Стандартний податок на прибуток розраховується складною коефіцієнтною системою та складає від 10,5% до 47%. Відсоток залежить від кількості членів в родині, наявності дітей, загальної суми доходу на кожного члена родини та наявності у громадянина рухомого або нерухомого майна. Відповідно до податкового законодавства Франції кожній родині можуть надаватися окремі пільги, коефіцієнт розраховується строго індивідуально. Завдяки мігрантам відбувається приріст населення і це добре. Проте це не

⁵³Международная конвенция о ликвидации всех форм расовой дискриминации. URL:<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPpRiCAqhKb7yhsr7rG2HV%2B9FLKzIVeQdv3U41y9UkNUFck%2FfYB1IlthBID0EA3GqZF0QHIOv%2B7N82%2B%2BR3vZ%2BDumioYBxu0fLwXpVYkvleNxEk3Q4BqfbmDNcu> (дата звернення 29.04.2020)

⁵⁴ Там само.

приріст економічно активного населення, яке розбудовувало б економіку країни, а навпаки – багатодітні родини мігрантів, які потребують соціального забезпечення від держави.

До того ж, по відношенню до мігрантів у Франції чудова політика, адже вона має власний фонд зі сприяння міграції та інтеграції новоприбулих. У Звіті сказано, що середній термін перебування біженців у країні в 2002 року становив 283 дні. Окремі категорії біженців мають право на отримання французького громадянства і повного зрівняння з ними у правах.

Починаючи з 1994 року Франція почала вносити зміни до кримінального кодексу. У Франції відтепер передбачена кримінальна відповідальність за пропаганду расизму в усіх його проявах та за безпосередні акти расизму також⁵⁵. В пункті 167 зазначено, що закон № 2003-98 від 3 лютого 2003 року, прийнятий за пропозицією депутата Лелуша, визнав прояви расизму, ксенофобії та антисемітизму обтяжуючими обставинами (стаття 132-76 Кримінального кодексу). Відповідно до пункту 215, в рамках своєї боротьби з расовою дискримінацією Міністерство внутрішніх справ Франції здійснює на місцевому рівні співпрацю з усіма інституційними та іншими партнерами для прийняття ефективних заходів припинення ксенофобії та расизму. Посилена підготовка співробітників поліції з питань боротьби з расизмом і антисемітизмом також відбувається. Наприклад, в далекому 2002 році було зареєстровано 47 проявів расизму і 193 проявів антисемітизму. Під «проявами» слід розуміти діяння певного ступеня тяжкості проти осіб або майна. Наразі кількість таких випадків збільшилася, особливо в контексті терактів в Парижі та розвитку соціальних мереж.

Загалом, з 2001 року, коли відбулося проведення Всесвітньої конференції по боротьбі проти расизму, расової дискримінації, ксенофобії і пов'язаної з ними нетерпимості, Франція стала розглядати поняття расизму куди більш серйозно

⁵⁵Див. вище

саме на законодавчому рівні⁵⁶. В лютому 2012 року був прийнятий національний план дій по боротьбі з расизмом і антисемітизмом із відповідним призначенням міжвідомчого уповноваженого по боротьбі з расизмом і антисемітизмом⁵⁷. Вже в кінці 2014 року, уряд Франції почав активно здійснювати регулюючі функції в сфері боротьби з расизмом, антисемітизмом і ксенофобією. У 2016 році до повноважень міжвідомчого уповноваженого по боротьбі з расизмом і антисемітизмом було включено боротьбу з проявами ненависті та дискримінацією по відношенню до осіб ЛГБТ.

Після терактів 2015 року у Франції було розроблено кілька планів для протидії расизму. У березні 2018 року був розроблений вже другий план, який би передбачав більше засобів для видалення расистських проявів в Інтернеті. Прем'єр Едуард Філіпп представив проект і ствердив, що боротьба з кіберненавистю є наразі доволі пріоритетною⁵⁸. Проект має широкий характер та розрахований на освіту. Що стосується освітнього компонента, план передбачає створення «національної групи швидкого втручання», відповідальної за «підтримку вчителів» в конфліктних ситуаціях. У більш загальному плані уряд обіцяє посилити підготовку всього персоналу в сфері освіти.

Слово «раса» включили до конституції в 1958 році з попередньої її версії 1946 року для того, щоб підкреслити заперечення нацизму і колоніального минулого. Але у 2018 році це слово було повністю видалене із конституції⁵⁹. Жан-Крістоф Лагард зауважив що, як це не парадоксально, заборонивши «відмінність по расі», Конституція може позбавити законної сили думку, згідно з яким існують раси, тоді як наука визнає тільки один людський вид⁶⁰.

⁵⁶Борьба с антисемитизмом, расизмом и различными формами дискриминации. URL: <https://www.diplomatie.gouv.fr/ru/politique-etrangere/prava-cheloveka/bor-ba-s-antisemitizmom-rasizmom-i-razlichnymi-formami-diskriminacii/> (дата звернення 02.05.2020)

⁵⁷ Там само.

⁵⁸Plan antiraciste : Edouard Philippe cible la «cyberhaine». Retrieved from <http://www.leparisien.fr/societe/plan-antiraciste-edouard-philippe-cible-la-cyberhaine-19-03-2018-7616820.php> (дата звернення 25.04.2020)

⁵⁹Constitution française : l'Assemblée supprime le mot «race», interdit la «distinction de sexe». Retrieved from <https://www.europe1.fr/politique/constitution-francaise-lassemblee-supprime-le-mot-race-interdit-la-distinction-de-sexe-3708722> (дата звернення 25.04.2020)

⁶⁰Див. вище

Що ж до США, то історично все виглядає схоже, хоча проблеми расизму носять в Америці трохи видозмінений характер. Істотний прогрес в подоланні расизму в США намітився в 1960-і роки, коли в результаті успіхів руху боротьби за цивільні права були прийняті суттєві політичні та соціально-економічні заходи, що забезпечують рівність і подолання вікової прірви, яка відділяла афроамериканців, американських індіанців та інші меншини від основного течії американської життя. До цього моменту в США існувало чітке розмежування або ж так звана расова сегрегація – у «кольорових» громадян були окремі туалетні кімнати, церкви, приміщення для очікування тощо. Особливих можливостей дійсно не було, так як чорношкірих практично не вважали за людей. Наразі і Америці законодавство приділяє особливу увагу поняттю расизму, яке в США поставлене надзвичайно гостро.

США також підписало вищезгадану Конвенцію щодо боротьби з расизмом, проте з власними додатками. У своїх юридичних застереженнях до Конвенції Сполучені Штати відзначають, що при підписанні вони не беруть на себе жодних зобов'язань, пов'язаних з обмеженням особистої свободи вираження поглядів, думок, асоціації та зборів, закріплених в Конституції і в законодавчій базі США⁶¹. Майже 56 років тому була відмінена расова сегрегація в США. У 2011 році сенат штату Алабама навіть проголосував за усунення будь-яких згадок сегрегації суспільства у конституції штату⁶².

Загалом, наразі американське суспільство сповідує мультикультуралізм, принаймні на папері. До цього, починаючи з 60-их, відбувалася політика компенсації. Вона виникла в рамках руху за громадянські права в Америці і викликана до життя Актом про громадянські права 1964 року⁶³. Слідуючи його духу, Ліндон Джонсон в 1965 році видав виконавчий наказ (Executive Order) № 11246, згідно з яким Міністерство праці було зобов'язане надавати державні

⁶¹ О'Деа К. Закон о расизме: казнить нельзя помиловать. URL: <http://surl.li/ciev> (дата звернення 02.05.2020)

⁶² Стерти «чорну пляму». URL: https://zib.com.ua/ua/3236-steriti_chornu_plyamu.html (дата звернення 02.05.2020)

⁶³ Сморгунова В. Права афроамериканцев в США и закон об утвердительном действии: штрихи историко-правового анализа. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/prava-afroamerikantsev-v-ssha-i-zakon-ob-utverditelnom-deystvii-shtrihi-istoriko-pravovogo-analiza> (дата звернення 04.05.2020)

контракти зважаючи на расову приналежність. Л. Джонсон, згадавши його в своїй промові, відзначив вказаний наказ «ствердною дією» і необхідною умовою для встановлення справедливості. Тобто, відтепер враховувалося так зване расове різноманіття при прийомі на роботу та навчання – і не лише особисті успіхи мали перевагу при виборі. Вже в кінці 70-их відбулася так звана реверсійна дискримінація, при якій дискримінувалося вже біле населення. В 2003 році, після кількох судових процесів в університетах штату Мічиган, норма про квотування для «кольорових» представників меншинств була поставлена на переогляд у зв'язку із великою кількістю різних дискусій та скандалів.

Наразі США хоча і бореться з расизмом, але проблема виникає в ті моменти, коли расистські висловлювання вживає сам президент Штатів. Не дуже яскраві прихильники Трампа створили спеціальний список расистських висловлювань та дій президента та його адміністрації⁶⁴. Виконавчий директор американської програми Ніколь Остін-Хеллері зазначила в своїй статті, що расизм Трампа не дає розвиватися міграційній політиці⁶⁵. Авторка була незадоволена, наприклад тим, що Трамп назвав банду МС-13 «тваринами» - мовляв, не зважаючи на жорстокість їх злочинів вони все одно є людьми і до них слід ставитися із повагою на рівна висловлювань.

Трампа офіційно звинуватили в расизмі навіть Палата представників у США⁶⁶. Не зважаючи на це, Трамп публічно осудив прихильників ідеології домінування білої раси після масових вбивств⁶⁷. Цікавим є той факт, що до цього президент не поспішав засуджувати праворадикально налаштовані угруповання, оскільки серед них було багато його особистих прихильників.

⁶⁴The Trump Administration's Record of Racism. Retrieved from <http://democracyincolor.com/recordofracism> (дата звернення 25.04.2020)

⁶⁵ N. Austin-Hillery. Trump's Racist Language Serves Abusive Immigration Policies. Retrieved from <https://www.hrw.org/news/2018/05/22/trumps-racist-language-serves-abusive-immigration-policies> (дата звернення 25.04.2020)

⁶⁶B. Siegel. Trump condemned by House for Twitter attacks against congresswomen. Retrieved from <https://abcnews.go.com/Politics/house-democrats-prepare-condemn-trumps-twitter-attacks-congresswomen/story?id=64365956> (дата звернення 25.04.2020)

⁶⁷ Масові вбивства у США: Трамп засудив расизм і перевагу білої раси. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-49241131> (дата звернення 04.05.2020)

3.2. Практичні прояви конвективного расизму в США та Франції

Не зважаючи на те, що певні групи громадян продовжують стверджувати, що зворотного расизму не існує, факт залишається фактом. Зворотна дискримінація, на жаль, дійсно має місце в сучасних західних суспільствах і її активною ланкою є групи колишніх жертв – емігранти, чорношкірі, етнічні жителі східних країн. В США та Франції проблема носить, звичайно, різний характер, тому потребує співставлення.

Франція, як володарка колишніх колоній в Африці, наразі несе на собі постколоніальну відповідальність за своє історичне минуле у вигляді напливу мігрантів. Сьогодні на вулицях Парижу можна зустріти як асимільованих мігрантів у 2-3 покоління, так і новоприбулих шукачів щастя. Наразі є цілі арабські родини, які легально працюють і спілкуються французькою та чорношкірі на ім'я Жак, які також є повноцінними громадянами і вже стали цілковитою нормою для французького суспільства. Саме вони населяють мало не цілі квартали, займаються роздрібною торгівлею та відкривають кебабні за кожним рогом. Менш вдалі мігранти живуть прямо на газонах на околицях Парижу, серед купи сміття та мотлоху. В теплу пору року туристи можуть побачити безліч чорношкірих, які продають вино та пиво біля Ейфелевої вежі, і брелоки та холодну воду – біля виходу з музеїв. Все це стало настільки рутинним для французької столиці, що не потребує особливої суспільної уваги. Проте нові і нові хвилі мігрантів, які заповняють Францію підривають не лише економіку, але й пробуджують радикальні рухи в самому суспільстві. Доволі довго Франція була відкритою для багатьох країною і мало не символом свободи в Європі, проте це призвело до більше, ніж 5 мільйонів арабо-африканського населення – з майже 67 мільйонів населення загалом⁶⁸.

⁶⁸ L'accès à l'emploi et au logement s'améliore pour les immigrés à Paris mais les inégalités et les discriminations persistent .Retrieved from <https://insee.fr/fr/statistiques/1290618> (дата звернення 25.04.2020)

США і минулому є континентом, населеним різноманітними колоніями. Тому проблем корінних жителів постає там зовсім інакше – адже лише індіанці є корінними жителями Америки. США – країна першопочаткових відчайдушних мігрантів, які, згуртувавшись та озброївшись демократією, стали здатні за кілька століть створити передову велику державу, з якої інші братимуть приклад. Проблема співставлення різних прошарків населення була першопочатковою для Штатів, адже населення ніколи не було однорідним. Тому проблема міграції в США хоча і є гострою (мігранти з Мексики або арабських країн, наприклад), але носить видозмінений характер через менталітет американців. Америка – країна автострад, мешканці мобільні – переїзд в інше місто або штат є звичною справою.

У Франції проблема незахищеності «маленьких білих французів» поступово формується за останні десятиліття⁶⁹. Недостатньо високі та стабільні зарплати, спрямованість соціальної політики та великі податки роблять незахищеними не стільки нових та старих мігрантів, як біле населення Франції, яке все ще формує її середній клас. Свій страх вони проектують саме на натовпи мігрантів, які лише своєю присутністю обтяжують економіку країни, практично не приносячи для неї жодної користі. Якщо перші хвилі мігрантів стали мало не спасінням для повоєнної Франції, то наразі це – її болюча рана та джерело проблем. Так, білі не хочуть вважати себе расистами, як стверджує автор вищезазначеної статті, проте в подальшому їх нормальне життя може опинитися в загрозі. Чого тільки коштує значний резонанс із відмовою від громадянства Франції Жераром Депардьє у 2013 році та отримання ним пізніше громадянства Росії⁷⁰. Високі податки «на розкіш», за які відбувається значна матеріальна підтримка мігрантів викликає у інших французів протест.

В інтерв'ю Еріка Кауфмана, який є автором нашумілої книги «Whiteshift», є можливість віднайти думки про прірву між різними шарами населення

⁶⁹L'Express: «маленькие белые» во Франции или «алгоритм бедных людей». URL: <http://www.rfi.fr/ru/frantsiya/20190302-l-express-malenkie-belye-vo-frantsii-ili-algoritm-bednykh-lyudei> (дата звернення 05.05.2020)

⁷⁰ Указ Президента Российской Федерации от 01.01.2013 г. № 1 О приеме в гражданство Российской Федерации. URL: <http://kremlin.ru/acts/bank/36623> (дата звернення 07.05.2020)

стосовно важливих нині питань⁷¹. Кауфман зазначає, що *«Цей розкол стає практично непереборним, коли ми торкаємося питання про смертну кару: ті, хто виступають за смертну кару, також виступають за Брекзіт і Трампа. Таким чином, ми бачимо якусь загальну тенденцію»*⁷². У великих містах Франції відзначається досить велика кількість африканців, які приїхали з колишніх французьких колоній. Останнім часом через хвилі емігрантів на Європу з країн Близького Сходу, все більшу частину населення Франції починають складати вихідці з таких країн як Сирія, Ірак, Афганістан⁷³. Велика кількість серед них мають статус біженців, багато хто намагається через Францію потрапити в більш стабільні країни. Але як було зазначено ще в першому розділі за допомогою статистичних даних – далеко не всі емігранти покидають територію Франції через запланований рік, а залишаються в країні нелегально. Наразі питання еміграції у Франції стоїть дуже гостро. Періодично виникають конфлікти, пов'язані з етнічною приналежністю певних груп людей. Після серії терактів в Парижі, терпимість корінних французів до вихідців з країн Близького Сходу впала до доволі низьких показників.

Олена Кондратьєва-Сальгеро у своїй статті «Антибілого расизму не існує, тому що бути не може» зазначає про випадки конвективного расизму у Франції⁷⁴. Наприклад, вона зазначає про проведення паризького фестивалю Nyansapo, частина заходів якого організатори побажали провести, заборонивши допуск білих, «щоб учасники відчували себе вільніше серед своїх». Схожими випадками також є відгуки про телебачення директорки мережі «France télévision» Дельфін Ернотт, яка заявила, що по телевізору показують занадто багато білих чоловіків після 50 років⁷⁵. Депутатка політичної партії «France Insoumise» Даніель Обоно взагалі публічно

⁷¹Interview with Eric Kaufmann: cultural values and the rise of right-wing populism in the West. Retrieved from <https://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/interview-with-eric-kaufmann/> (дата звернення 25.04.2020)

⁷²Там само.

⁷³Население Франции: возрастной, гендерный, социальный и этнический состав. URL: <https://www.france.promotour.info/population.php> (дата звернення 07.05.2020)

⁷⁴Кондратьева-Сальгеро Е. Антибелого расизма нет, потому что быть не может. URL: <https://vz.ru/opinions/2018/8/24/938555.html> (дата звернення 07.05.2020)

⁷⁵Там само.

ствердила, що антисемітизм та ненависть до білих – це і є антирасизм⁷⁶. Тобто, в останньому випадку навіть визначається дискримінація білих, але вона не вважається чимось ганебним. Але хіба для будь-якого нормального суспільства дискримінація та пригноблення будь-яких його членів (чи то більшості чи то меншості – не важливо) – не є аморальним? Чому ж такий расизм по відношенню до білих зображується як вимушена історична необхідність і як своєрідна помста інших рас або навіть розплата за гріхи минулого? Вони самі стають расистами і вдаються до тих самих заходів, що і предки білих – але прикриваються тим, що вони жертви. І потребують вони не прав – права в них і без цього давно є, а влади. Жадоба їх помсти засліплює їм очі – а вони називають це словом «толерантність» та «різноманіття». І це – не расизм? Антибілого расизму нібито не існує, але чим більше спірних ситуацій виникає та чим більше активісти про це кричать – тим більш очевидною в реальності ця ідея і є, як не сумно це визнавати.

Андрій Резчиков, апелюючи до політолога Дар'ї Платонові знаходить особливості антибілого расизму у Франції⁷⁷. У 2017 році було скликання вищезгаданого чорношкірого феміністичного фестивалю в Парижі, на який не мали доступу білі. Влада звинуватила організаторів в дискримінації – звичайно, адже якби вигадали фестиваль, куди не пускають чорношкірих, то весь ЄС уже розносив би цю новину по світу. Сама ж політолог наголошує, що антибілий расизм дійсно існує – на фестивалі майже 80% простору було зарезервовано за чорношкірими. Проти фестивалю виступила не тільки Марі Люпен з «Національним фронтом», але й навіть антирасистська організація «SOS Racisme», яка назвала даний захід мерзенним, заявивши, що воно «купається в етнічному поділі»⁷⁸.

Вищезгаданий Кауфманну «Whiteshift» стверджує, що західна політика переробляється через демографічні зміни і *«перетягування канату між білим*

⁷⁶ Там само.

⁷⁷ Резчиков А. Политолог: В Европе развивается новый тип расизма – «антибелый». URL: <https://vz.ru/news/2017/5/30/872536.html> (дата звернення 07.05.2020)

⁷⁸ Там само.

етно-традиціоналізмом і антирасистським моралізмом»⁷⁹. Імміграція небілих загрожує білій ідентичності, яка викликає почуття образи і яка підживлює правий популізм – що ми можемо спостерігати у Франції. Білі люди, стверджує Кауфманн, повинні мати можливість відстоювати свої власні «расові інтереси», як будь-яка етнічна група. Адже в першу чергу гідність полягає в здатності контролювати демографічні зміни. Британський письменник та дослідник рас і мультикультуралізму Кенан Малік зазначає у своїй колонці, що реальна проблема полягає не в тому, що поняття білої ідентичності є расистським, а в тому, що воно безглуздо. Не існує єдиного набору інтересів, поділюваних усіма білими. Особи, відповідальні за маргіналізацію робітничого класу, також в основному білі: політики, бюрократи, банкіри, керівники компаній. За іронією долі аргумент Кауфманна є дзеркальним відображенням лівої тотожності; обидва бачать білизну як гомогенізований ярлик, один для сховища привілеїв, інший для спільних інтересів. Тому серед білих також не існує спільної позиції. Ідея «білих інтересів» приховує реальні проблеми, що стоять перед робочим класом, як зазначає автор⁸⁰. Це перетворює солідарність з почуття спільності з тими, хто розділяє мої цінності і прагнення, хоча не обов'язково з моїм кольором шкіри або культурою, в ідентичність з тими, хто не поділяє мої політичні надії і може підірвати мої інтереси, але чий колір шкіри або культурний фон схожий. У цьому мало гідності. Малік більше схиляється до ідеї, що поняття раси є не таким важливим, як факт пригнічення бідних верств суспільства загалом.

В Америці ситуація трохи інша. Проблема расизму виступає там скоріше як боротьба між темношкірими та білими. Проблема китайських кварталів або арабських мігрантів не є такою гострою, як у Європі.

⁷⁹K. Malik. White identity is meaningless. Real dignity is found in shared hopes. Retrieved from <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/oct/21/white-identity-is-meaningless-dignity-is-found-in-shared-hopes> (дата звернення 25.04.2020)

⁸⁰ Там само.

Нью-йоркський інтернет-портал BuzzFeed опублікував статтю під назвою «17 Foods That White People Have Ruined»⁸¹. Не зважаючи на гумористичний тон самої статті, віднайшлися ті, хто не погоджувався із самим формулюванням заголовку, вважаючи його расизмом по відношенню до білих. На сайті петицій change.org можна знайти петицію декого BennyTaytay під назвою «Stop BuzzFeed Racism!»⁸². Автор стверджує, що дані публікації є недопустими навіть в гумористичному ключі, адже розпалюють ненависть однієї раси до іншої і є недостатньо толерантними загалом. Не зважаючи на те, що петиція вже давно закрита і набрала лише трохи більше сотні підписів, позитивним є той факт, що є ті, хто не бояться публічно заявити про те, що расизм по відношенню до білих все одно має місце. І скільки б нам не доводили зворотне феміністки та активісти-ліберали – більшість також може бути пригніченою меншістю, навіть якщо до цього була пригноблювачем сама. Будь-які «компенсації» та знижки колишнім жертвам є пригнічуванням тих, хто цими жертвами не є вже в сучасності. Автора статті зазначає, що живе в Японії і використовує це як аргумент: білі можуть утискатися, їх не завжди й усюди більшість. В Японії їх – меншість і автора звинуватили в тому, що його абстрактні білі предки все зруйнували. Хоча сам автор вважає себе толерантним і жоден з його предків не був причетним до работоргівлі. Відтак, дискримінація білих та расизм по відношенню до них, на жаль, також має місце, як і расизм по відношенню до будь-якої іншої раси або етнічної групи.

В даному контексті згадуються слова колишнього польського президента Леха Валенси стосовно депутатів-геїв, які *«мають сидіти не попереду, а позаду всіх або за стіною»*⁸³. Так, його вислів є зовсім некоректним, його навіть обвинувачували в розпаленні ненависті до представників секс-меншинств. Але пояснюючи свою позицію, Валенса зазначив, що *«геї мають*

⁸¹ T. Pritchard. 17 Foods That White People Have Ruined. Retrieved from <https://www.buzzfeed.com/tahliapritchard/no-thank-u> (дата звернення 25.04.2020)

⁸² B. Taytay. Stop BuzzFeed Racism! Retrieved from <https://www.change.org/p/buzzfeed-stop-buzzfeed-racism> (дата звернення 25.04.2020)

⁸³ Poland's Waleśa provokes outrage with anti-gay comments. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-walesa-gays/polands-walesa-provokes-outrage-with-anti-gay-comments-idUSBRE92209N20130303> (дата звернення 25.04.2020)

усвідомити, що вони – меншість» і що «меншість не має сидати на голову більшості»⁸⁴. Загалом, таке правило має стати новим золотим правилом демократії: меншість має усвідомити, що вона меншість, і не потребувати додаткових умов, прав та знижок у політичному, соціальному або економічному плані. Це – доросла позиція і відсутність інфантилізму: потребувати самостійності в не тільки прав, але й зобов'язань. Це і є – рівність. Рівність стосується усіх – як більшості, так і меншості. Меншинства мають мати ті ж права і бути захищеними, що і більшість, проте воно не має жадати влади над більшістю і вимагати зміни загальних умов заради власних інтересів.

Нещодавно відбувся ще один голосний випадок так званого конвективного расизму. У лютому Target випустила рекламу Honey Pot Company, володаркою якої є чорношкіра жінка. На плакатах та в ролику присутні виключно чорношкірі моделі, а сама ідея ролику наголошує на тому, що в майбутньому наступна чорношкіра жінка може мати більше можливостей та шансів для власного бізнесу. Акцент виключно на чорношкірих пробудив хвилю невдоволень у потенційних та фактичних клієнтів компанії, які назвали таку цільову рекламу расизмом по відношенню до білих⁸⁵. Мовляв, якщо цими засобами може користуватися лише чорношкірі клієнти – то ми, білі, купляти не будемо. Звичайно, що нічого спільного з расизмом дана реклама не має, проте в контексті таких самих звинувачень, які чорношкірі пред'являють білошкірими громадянам, такий расизм, відповідно, також має місце. Даний випадок «расизму» є зеркальним до багатьох ситуацій нібито «расизму» по відношенню до темношкірих – мовляв, чому так мало чорношкірих отримують «Оскар» або чому вони грають так мало головних героїв. Тобто, проблема, яка по факту такою не є.

⁸⁴ Там само.

⁸⁵ N. Tasneem Nashrulla. People Called A Black Woman-Owned Company «Racist» After A Target Ad. Its Sales Have Doubled, The Owner Said. Retrieved from <https://www.buzzfeednews.com/article/tasneemnashrulla/honeypot-company-target-ad-racist-reviews> (дата звернення 25.04.2020)

Даний конфлікт завершився публічними висловлюваннями володарки компанії, яка заявила, що її продажі орієнтовно піднялися на 40-50% після хвилі такої критики в Інтернеті. Сама ж вона ствердила що, звичайно, ніякого расизму не має – для неї просто було важливо показати в рекламі, що бути чорношкірим та розвивати свій бізнес реально, хоча і дуже складно в сучасних реаліях. Відповідно, підіймається стара проблема: через абсолютно нормальну ідею, яка має змотивувати інших темношкірих, але через невдале формулювання можна опинитися в ситуації звинувачення в расизмі. Активісти та користувачі соціальних мереж, судячи з їх коментарів, які наводяться в статті, абсолютно визнають расизм по відношенню до білих, навіть якщо офіційна влада взагалі не підіймає дане питання⁸⁶.

Відтак, у США має місце певна ідеологія так званого чорного расизму, яка пропагує домінацію чорної раси над білою. В її основі, звичайно, лежать вікові пригнічення чорношкірих та бажання помсти за звірства білих предків. Все починається з того, що у 1914 році Маркус Гарві створює на Ямайці «Всесвітню організацію для покращення стану негрів» (The Universal Negro Improvement Association, UNIA)⁸⁷. Як не дивно, у своїх виступах він призивав зберігати чистоту негроїдної раси і ідеологічно навіть зблизився з послідовниками Ку-клус-клану. Дивно, але реальність – можна мати однакові ідеї загалом, хоча й перебувати на ідеологічно різних «полюсах» - відтак, спільність ідеології але її різне трактування породжує виключно банальний стан Гоббса «війни всіх проти всіх» та елементарну боротьбу за владу.

По закінченню епохи 50-их настає період хіппі, сексуальної революції та показової боротьби з расизмом. Утворюються угруповання чорношкірих, які намагаються боротися за свої права. Серед них вирізняються двоє – баптистський священник Мартін Лютер Кінг, який сповідує мирний, більш демократичний підхід до боротьби за права чорних, та його більш радикальний колега Малкольм Ікс, послідовник «Нації ісламу». Останній виступав з доволі

⁸⁶Там само.

⁸⁷ T. Martin (1983). Marcus Garvey: Hero. Dover, Mass.: Majority Press.

расистськими висловами в сторону «білих пригноблювачів». І хоча він сам не перейшов до більш активних дій, він породив такі організації, як «Чорні пантери» та «Республіка Нова Африка». Ліворадикальна партія «Чорні пантери», яка спочатку доволі законно просувала ідеї рівності та громадянських прав для чорношкірого населення, пізніше дійшла до прямих сутичок та перестрілок з поліцією. Починаючи з «озброєної самооборони» «Чорні пантери» через розкол ніяк не могли дійти спільної ідеології, так як не всі члени партії підтримували погляди її лідерів. Ідея партії першопочатково пов'язана була із свавіллям білих поліцейських по відношенню до чорношкірого населення. Пізніше пантери озброїлись і почали перестрілюватися з поліцейськими. Ще одна організація, а саме «Республіка Нова Африка» радикально вимагала компенсацію за наслідки так званого джимкроуїзму – законів Джима Кроу про расову сегрегацію в США у другій половині XIX-першій половини XX століття. Активісти також були, як і «пантери», за озброєння чорношкірих та створення так званого «Чорного легіону» самооборони, а також за подвійне громадянство всіх чорношкірих (Африка та Америка). Поліцейські придушили повстання РНА, як і озброєні виступи «Чорних пантер», політики привселюдно називали дані організації терористичними та закликали їх до мирного вирішення існуючих конфліктів.

До речі, кілька років тому мало не відбувся серйозний скандал прямо в прямому ефірі. Американська співачка Бейонсе, яка мала честь виступати в перерві найбільш масштабної спортивної події всієї Америки («Superbowl») у 2016 році⁸⁸. Її сценічний номер був з політичним ухилом – увесь шоу-балет був одягнений в чорне та імітував одяг «Чорних пантер». Своєрідний перформанс став продовженням її кліпу «Formation» з войовничими (хоча й нібито не політичними) гаслами на зразок *«Okay, ladies, now let's get in formation, 'cause I slay»*. Загалом, навіть сам текст пісні вже може викликати питання. Адже цілком можливо, що якби біла жінка заспівала щось на зразок

⁸⁸ Beyoncé and the Black Panthers. CBC News: The National. Retrieved from https://www.youtube.com/watch?v=y7tc_XaiKGo (дата звернення 25.04.2020)

«*I like my baby hair with baby hair and afros, I like my negro nose with Jackson Five nostrils*», то її вільно можна було б звинуватити в расизмі⁸⁹. За цей виступ мер Нью-Йорку Рудольф Джуліані заявив, що він не погоджується з тим, що Бейонсе використала спортивну подію як «as a platform to attack police officers» та пізніше заявив, що він врятував куди більше чорних життів, ніж співачка, як стверджує The Guardian⁹⁰.

Звичайно, такі конфлікти, як і виступи самої співачки, так і висловлювання політиків пов'язане із загостренням тогочасного руху проти проблеми свавілля білих поліцейських проти чорного населення, про точність якої можна посперечатися. Всі ці інциденти вилилися у цілий рух (з 2013 року) «Black lives matter»⁹¹. Бейонсе сама активно виступала за цей рух. В США були серйозні проблеми з расизмом – тисячі чорношкірих виходили на вулиці із закликами покарань поліцейських, які застрелили чорношкірих підлітків. В результаті слідства провина поліцейських не була доведена, тому слідство було завершене.

Рух «Black lives matter» (BLM) також є причетним до расистських скандалів. Так, одна з активісток руху BLM в Канаді назвала Трюдо «білим терористом-супермассистом»⁹². Сергій Міронов у своїй статті стверджує, що рух, який почався з масових демонстрацій, дійшов до пожеж та яскравих проявів чорного расизму – і ми спостерігаємо за народженням ідеї «обраної нації негрів, нащадків стародавніх єгиптян»⁹³. На основі цього базується ідея афроцентризму та Африки як колиски людської цивілізації загалом, здобутки якої нахабно вкрали білі та присвоїли все собі.

Наразі ситуація з «компенсаціями расизму» у США виглядає наступним чином. В оглядовій статті про чорний расизм в США на Bigpicture зазначається

⁸⁹Перевод текста песни Formation исполнителя Beyoncé. URL:<https://www.amalgamalab.com/songs/b/beyonce/formation.html> (дата звернення 10.05.2020)

⁹⁰Rudy Giuliani: I've 'saved more black lives' than Beyoncé. Retrieved from <https://www.theguardian.com/us-news/2016/aug/30/rudy-giuliani-beyonce-black-lives-vmas> (дата звернення 25.04.2020)

⁹¹Blacklivesmatter. Retrieved from <https://blacklivesmatter.com/> (дата звернення 25.04.2020)

⁹²Міронов С. История и корни «Blacklivesmatter». URL:<https://sputnikpogrom.com/usa/67085/black-lives-matter/> (дата звернення 10.05.2020)

⁹³Там само.

про випадки сегрегації простору за расовою ознакою⁹⁴. Так, існують традиційно «чорні» університети (Говардський, наприклад). В окремих університетах чорношкірі потребують дозволу на створення окремої «вільної для чорношкірих» зони, де вони відчувалися б у повній безпеці і куди білим вхід був би абсолютно заборонений. Іноді справа доходить навіть до вимагання виокремити їм цілий поверх⁹⁵. Фільм «Чорна пантера» набрав 97% позитивних рецензій. А всіх, хто написав негативні – звинуватили у расизмі, звичайно ж. Адже як фільм про чорношкірих та їх велич може мати негативні відгуки у демократичному суспільстві? Звичайно, ніякі – що за постановка питання взагалі?

Чорношкірий етнічний нігерієць Тунде Вей, який має свій заклад швидкого харчування в Новому Орлеані продає білим їжу на 18\$ дорожче ніж темношкірим⁹⁶. Справедливість та рівність? Звичайно, що ні – це яскравий випадок конвективного расизму в сучасному світі. Власник закладу пояснює це тим, що нібито дохід темношкірих сімей в цьому районі майже вдвічі нижчий за дохід білошкірих. Але хіба формування ціни має залежати від кольору шкіри покупця? Хіба чесно колір шкіри розглядати як підставу для підвищення ціни? Це ж расизм. Яскравий чорний расизм, який так унеможлиблюють деякі активісти та захисники прав жертв від колишніх «пригноблювачів». Коли справа стосується товару, а не податку – чому мій дохід має впливати на те, скільки я маю витратити на обід? В цьому прослідковуються якісь відголоски комунізму – чому я повинний платити більше, якщо я більше заробляю? Висока зарплата – мій особистий здобуток, а не моя провина і результат мого пригноблення. Якби так вчинила біла людина – за це була б як мінімум адміністративна відповідальність як за розпалення міжрасових сутичок.

⁹⁴ Черный расизм в США: какой он? URL: <https://bigpicture.ru/?p=1208458> (дата звернення 12.05.2020)

⁹⁵ Там само.

⁹⁶ Налог на колонизаторов или расизм наоборот? Нигериец продает белым еду на 18 долларов дороже. URL: <https://bigpicture.ru/?p=1018500> (дата звернення 12.05.2020)

Олена Кондратьєва-Сальгеро у своїй статті «Антибілого расизму не існує, тому що бути не може» приводить докази того, як толерантність доводить іноді цивілізоване суспільство до абсурду⁹⁷. Вона розповідає про расистку Сару Чонг, яку приймають на роботу в редакцію «New York Time» не зважаючи на те, що вона відома своїми некоректними висловлюваннями з приводу білих та взагалі створила хештег «Cancel White People». Якби замість слова «білий» був би «чорний» або «жовтий» - вона була б за ґратами. Але ні, чорного або жовтого расизму ж не існує і білих не можна взагалі хоча б якимось чином пригноблювати або утискати, це не є можливим. Нібито, поки влада у білих – до них поняття «расизм» взагалі не може бути застосоване. До речі, це єдиний аргумент всіх активістів, які виступають зі схожими позиціями – це просто неможливо і все. Ніяких суперечок і дискусій, вони апріорі не готові вислуховувати іншу точку зору. Ніякої демократії – правда може бути лише у них. Не погоджуєшся – ярлик «сексист», «расист» або інший «-ист» і повна відмова від діалогу з тобою. І все це – під соусом ліберальності та боротьби за свободу і права.

3.3. Порівняльна характеристика поточного стану конвективного расизму в США та Франції

Ситуація в даних країнах є різною, проте схожі прояви конвективного расизму все ж таки існують. Різницю проявів можна переглянути в Таблиці 1.

Таблиця 1

Критерій порівняння	Франція	США
Законодавча база	Не закріплено	Не закріплено

⁹⁷Див.вище.

<i>Основна група конвективних агресорів</i>	Мігранти з арабських країн та країн колишніх французьких колоній	Чорношкірі
<i>Підтримка громадськості</i>	Недостатньо популярні випадки для ЗМІ	Існують яскраві випадки у ЗМІ та соцмережах

У Франції проблема мігрантів є більш гострою, ніж в США. І не тому, що їх більше – в Америці також доволі велика кількість мігрантів, в тому числі з тих самих країн. Але Франція сама по собі є не такою великою державою, тому масовий наплив мігрантів є для неї справжньою кризою. Конвективний расизм у Франції тісно пов'язаний в першу чергу із міграційним рухом – адже на законодавчому рівні закріплені високі податки для корінних французів, завдяки яким маса мігрантів щороку отримує значну фінансову підтримку в держбюджеті.

У Франції проводиться боротьба із расизмом та дискримінацією, і як уже було зазначено – існують окремі державні навчальні програми, спрямовані на це. Проте дані поняття ніколи не застосовуються до білого населення, а спрямоване на чорношкірих та мігрантів із арабських країн. Загалом виступає наперед додаткова проблема мігрантів у другому, третьому поколінні та їх статусі як громадянина, проблема відношення до них як до корінних французів. Конвективний расизм в тій чи іншій мірі обговорюється громадськістю, проте не на глобальному рівні. Активно наголошують на цій проблемі лише окрема каста сучасних французьких правих, різні представники яких виступають за більш жорстку міграційну політику держави.

У США конвективний расизм має місце саме по відношенню до білого населення чорношкірого населення. Чорношкірі мають право на певні привілеї, які мають нібито компенсувати роки рабства їх предків. Як уже було зазначено в попередніх пунктах, якби білошкірі американці публічно

дозволяли б собі те, що наразі дозволено чорношкірим - їх би звинуватили в расизмі та виграли б судову справу. Тим не менше, расистське відношення до білих у рекламі, у певних закладах харчування та у публічних промовах чи дописах в соціальних мережах є нормою і не вважається расистським. А у випадках, як із Сарою Чонг – така група все одно вважатиметься жертвами, яких слід пожаліти.

Расизм є куди більш серйозною проблемою в Америці, ніж у Європі. Настільки серйозною, що процес дійшов до саботажу церемонії «Оскар» та ідеї квотування расового різноманіття у кіно. З приходом до влади Трампа політика міграції стала більш жорсткою, проблема расизму нікуди не зникла. Проте на випадки саме конвективного расизму почали звертати увагу в ЗМІ та соціальних мережах. Прості громадяни почали публічно звертати увагу на несправедливість такої «чорної домінації» в окремих прошарках суспільства, надання їм пільг та привілеїв.

Проблема конвективного расизму загалом ще не набрала масових обертів, проте потенційно до цього здатна. Адже якщо держави не переглянуть свою політику стосовно створення нового демократичного суспільства та рівності всіх його громадян - відбудеться черговий вибух боротьби за рівні права. Тільки цього разу в ролі жертв дійсно мають змогу опинитися категорії колишніх пригноблювачів.

Висновки до III розділу

На законодавчому рівні і США, і Франція підтримують ідеї боротьби із расизмом. Пропагується толерантне ставлення до всіх національних меншин, чорношкірих, мігрантів загалом. Проте обидві країни не зазначають про можливість діяльності зворотного расизму та не приділяють достатньої уваги різним резонансним випадкам.

На практичному рівні расизм все ще має місце. При чому, поруч із класичним расизмом утворюється також конвективний расизм. В розділі наведено конкретні приклади зворотного пригноблення та повної

несправедливості до поняття рівності всіх рас і народів – і деякі з них навіть підтримуються політикою держави.

Було наведено основні аспекти відмінностей за станом конвективного расизму в США та у Франції. Так, у Франції мігранти є куди більш серйозною проблемою, як і ісламісти. Основна причина невдоволення загалом припадає на вихідців з арабських країн та з країн колишніх французьких колоній. В США основною проблемою як для класичного расизму так і для конвективного є чорношкіре населення Америки – і дана проблема носить доволі серйозний характер.

ВИСНОВКИ

Поняття расизму входить в активний вжиток не так давно, проте як явище формується ще з Нового часу та перших антропологічних досліджень та формуванню різних расових теорій. Саме поняття раси починає своє становлення ще з епохи Великих географічних відкриттів. Те, що наразі сучасне західне демократичне суспільство називає расизмом вважалося цілковитою нормою ще століття або два назад. Ідея про рівність всіх народів та рас, про цінність людського життя і не залежності від континенту та кольору шкіри є першим ліберальним проривом, який мав місце у зародку ще у XIX столітті.

Після відміни рабства почалася поступова боротьба із расизмом та його проявами, були розроблені програми адаптації на державному рівні для колишніх жертв пригноблення та плани їх повноцінної соціальної реалізації. Тим не менше, не зважаючи на міри компенсації та комфортні умови для так званого мультикультуралізму в сучасності, расизм не тільки не зник, але й видозмінився. Наразі існує таке явище, як зворотній расизм (разом із зворотнім сексизмом, наприклад). Не зважаючи на критику лібералів та повну відмову їх від існування даного явища – дане явище все рівно існує. На жаль, замість того, щоб намагатися створити рівноправне суспільство, заходом жевріє ідея про вічне підтримання ідеї колишніх жертв, що призводить до нового процесу зворотного пригноблення.

Саме тому дане дослідження акцентує увагу на так званому зворотному расизмі. Було введено поняття «конвективний расизм», яке включає в себе не просто поняття зворотного расизму, але й розповсюдження дії терміну не лише на раси та колір шкіри, але й етнос, країну проживання та походження індивіда. Даний термін є особливо актуальним в глобалізаційну епоху мобільності та еміграції.

В даній дипломній роботі було досліджено явище конвективного расизму в сучасному західному світі. Для цього було проаналізовано історію виникнення

поняття «раса» та «расизм» та їх застосування в наукових дослідженнях різних епох. Було зазначено основні історичні передумови та сформовано як більш традиційні, так і більш сучасні тлумачення поняття. Також частина першого розділу була присвячена дослідженню методології. А саме – короткому опису основних положень французької, чиказької та радянської школи соціології, завдяки методам яких і було виявлено основні елементи конвективного расизму в сучасному світі. Збір даних із різнопланових джерел (включаючи публікації в англомовних та французькомовних ЗМІ, міжнародні документи, праці науковців, рекламні ролики та різні відеоматеріали) дозволив поглянути на проблематику расизму в цілому і конвективного расизму зокрема максимально широко та об'єктивно.

Тематика даної дипломної роботи тісно пов'язана із сучасними еміграційними процесами в світі, тому наступний розділ був присвячений саме політиці міграції Європи, а також погляду на дану проблематику консервативних течій. Була коротко розглянута як криза сучасного ліберального світу, так і криза класичного європейського консерватизму.

На прикладі таких країн, як США і Франція, в даній дипломній роботі були наведені конкретні випадки конвективного расизму із сучасної практики даних країн. Також були зазначені особливості законодавства та методика боротьби із расизмом в обраних країнах. Також були названі основні наслідки конвективного расизму та його основні слабкі сторони. Було наведено коротке узагальнення та протиставлення випадків конвективного расизму у заданих країнах.

Дане дослідження робить свій внесок в проблематику розгортання проблеми зворотного расизму та конвективного расизму, доводячи, що дискримінаційний процес загалом, як і будь-який інший процес, завжди має дві сторони і ніколи не має змоги йти однобоко. Історія плинна – і колишні жертви цілком можуть із плином часу не лише отримати нові права, але й перестати виконувати свої обов'язки, отримати певну владу та стати пригноблувачами для тих, кого раніше боялися самі. І поки цього не сталося

– проблему конвективного расизму слід висвітлювати так само широко, як і проблему класичного расизму. Адже лише таким чином можна отримати шанс у світлому майбутньому створити по-справжньому демократичне суспільство із тотальним рівноправ'ям. В інакшому випадку – доведеться захищати права категорії, яка колись була найсильнішою в соціумі, що є так само недопустимим. Рівність має бути для всіх, в незалежності від помилок минулого та свавілля наших предків. Тут і зараз слід будувати справедливую державу – і дане дослідження лише доводить цю думку.

Загалом, всі завдання даної дипломної роботи є виконаними, а її мета, відповідно – досягнута.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Астафьев Я., Шубкин В. Социология образования в СССР и России. URL: <http://ecsocman.hse.ru/data/974/698/1219/016Glava13.pdf> (дата звернення 13.04.2020).
2. Белукова Е., Харламова Н. Миграционная политика европейского союза: новые меры противодействия незаконной миграции. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/migratsionnaya-politika-evropeyskogo-soyuza-novye-mery-protivodeystviya-nezakonnoy-migratsii> (дата звернення 20.04.2020).
3. Борьба с антисемитизмом, расизмом и различными формами дискриминации. URL: <https://www.diplomatie.gouv.fr/ru/politique-etrangere/prava-cheloveka/bor-ba-s-antisemitizmom-rasizmom-i-razlichnymi-formami-diskriminacii/> (дата звернення 02.05.2020).
4. Войнов А. Логика Вселенной. Донецк, «Ноулидж», 2010. С.6-7
5. Волошин А. Археофутуризм против модерна. URL: <http://evrazia.org/article/1839> (дата звернення 25.04.2020).
6. Дробижева Л. «Проблемы толерантности в отношении к мигрантам». URL: http://www.sociologos.ru/novosti/Sociolog_Leokadiya_Drobizheva_-_Problemy_tolerantnosti_v_otnoshenii_k_migrantam (дата звернення 15.04.2020).
7. История социологии в Западной Европе и США. Учебник для вузов. Ответственный редактор – академик И 90 РАН Г. В. Осипов. - М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА М), 2001. - с.255-264
8. Кобзін Д. О., Шейко Р. В., Мартиненко О. А., Белоусов Ю.Л. Запобігання дискримінації ксенофобія в контексті поліетнічності українського суспільства. Результати соціологічного дослідження. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1233953072> (дата звернення 22.03.2020).

9. Кокряцкий Р. Белый, не расист. URL: <https://www.nihilist.li/2018/08/24/bely-j-ne-rasist/> (дата звернення 20.03.2020).

10. Конвекція. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F>. (дата звернення 09.04.2020)

11. Кондратьева-Сальгеро Е. Антибелого расизма нет, потому что быть не может. URL: <https://vz.ru/opinions/2018/8/24/938555.html> (дата звернення 07.05.2020).

12. Латур Б.. Нового Времени не было. Эссе по симметричной антропологии. - СПб.: Издательство Европейского университета в Санкт-Петербурге, 2006 (Серия «Прагматический поворот»). URL: <https://web.archive.org/web/20081231004734/http://www.psychology.ru/library/00032.shtml> https://eupress.ru/uploads/files/S-062_pages.pdf (дата звернення 12.04.2020).

13. Леви-Брюль Л. Первобытное мышление Психология мышления. Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер и В.В. Петухова. М: Изд-во МГУ, 1980. С. 130-140. URL: <https://web.archive.org/web/20081231004734/http://www.psychology.ru/library/00032.shtml> (дата звернення 11.04.2020).

14. Лепетухин Н.В. Теории расизма в общественно-политической жизни Западной Европы второй половины XIX - начала XX вв.: Ж.-А. Гобино, Г. Лебон, Х.-С. Чемберлен. Автореферат к диссертации. URL: <https://www.nihilist.li/2018/08/24/bely-j-ne-rasist/> <https://www.dissercat.com/content/teorii-rasizma-v-obshchestvenno-politicheskoi-zhizni-zapadnoi-evropy-vtoroi-poloviny-xix-nac> (дата звернення 05.04.2020).

15. Масові вбивства у США: Трамп засудив расизм і перевагу білої раси. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-49241131> (дата звернення 04.05.2020).

16. Международная конвенция о ликвидации всех форм расовой дискриминации. URL:

<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPRiCAqhKb7yhsr7rG2HV%2B9FLKzlVeQdv3U41y9UkNUFck%2FfYB1lthBlD0EA3GqzF0QHI0v%2B7N82%2B%2BR3vZ%2BDumioYBxu0fLwXpVYkvIeNxEk3Q4BqfbmDNcu> (дата звернення 29.04.2020).

17. Миронов С. История и корни «Blacklivesmatter». URL: <https://sputnikipogrom.com/usa/67085/black-lives-matter/> (дата звернення 10.05.2020)

18. Міл, Дж. Ст.. Про свободу. URL: <http://litopys.org.ua/mill/mill01.htm> (дата звернення (20.03.2020).

19. Мырзабаев М., Мурзахалилов К. Что такое исламофобия и в чем основные причины ее проявления в Кыргызстане? URL: <http://surl.li/ciem> (дата звернення 28.04.2020).

20. Налог на колонизаторов или расизм наоборот? Нигериец продает белым еду на 18 долларов дороже. URL: <https://bigpicture.ru/?p=1018500> (дата звернення 12.05.2020).

21. Население Франции: возрастной, гендерный, социальный и этнический состав. URL: <https://www.france.promotour.info/population.php> (дата звернення 07.05.2020).

22. Обратный сексизм // Мифы о феминизме. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=B2ekF76zSEM>. – Назва з екрану. – Дата публікації: 27.04.16. Дата перегляду: 23.04.20.

23. О'Деа К. Закон о расизме: казнить нельзя помиловать. URL: <http://surl.li/ciev> (дата звернення 02.05.2020).

24. Паин Э. Исламизм: социально-политическая сущность и угроза для России// Общественные науки и современность. - 2016. - №5. - с.115-126. URL: <http://ecsocman.hse.ru/data/2018/11/18/1251871200/115-127%20%D0%9F%D0%B0%D0%B8%D0%BD.pdf> (дата звернення 26.04.2020).

25. Перевод текста песни Formation исполнителя Beyoncé. URL: <https://www.amalgama-lab.com/songs/b/beyonce/formation.html> (дата звернения 10.05.2020).
26. Расизм в языке социальных наук / Под ред. В. Воронкова, О. Карпенко, А. Осипова. Санкт-Петербург: Алетейя, 2002, с.11
27. Резчиков А. Политолог: В Европе развивается новый тип расизма – «антибелый». URL: <https://vz.ru/news/2017/5/30/872536.html> (дата звернения 07.05.2020).
28. Рорти Р. 4 жанра философии URL: https://www.nihilist.li/2018/08/24/bely-j-ne-rasist/https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Article/Ror_IstFil.php (дата звернения 22.03.2020).
29. Сморгунова В. Права афроамериканцев в США и закон об утвердительном действии: штрихи историко-правового анализа. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/prava-afroamerikantsev-v-ssha-i-zakon-ob-utverditelnom-deystvii-shtrihi-istoriko-pravovogo-analiza> (дата звернения 04.05.2020).
30. Социологический (бывш. социобиблиологический) Институт // Наука и ее работники. Пг. 1920. № 1. С.24-25.
31. Стерти «чорну пляму». URL: https://zib.com.ua/ua/3236-steriti_chornu_plyamu.html (дата звернения 02.05.2020).
32. Указ Президента Российской Федерации от 01.01.2013 г. № 1 О приеме в гражданство Российской Федерации. URL: <http://kremlin.ru/acts/bank/36623> (дата звернения 07.05.2020).
33. Фихте И.Г. Речь к немецкой нации/пер. Иваненко А.А. СПб, Наука, 2009.- 350 с.
34. Французская социологическая школа// Большая российская энциклопедия. URL: <https://bigenc.ru/linguistics/text/4722707> (дата звернения 12.04.2020).
35. Черный расизм в США: какой он? URL: <https://bigpicture.ru/?p=1208458> (дата звернения 12.05.2020).

36. Чикагская социология: Сб. переводов / РАН. ИНИОН. Центр социал. науч.-информ. исслед. Отд. социологии и социал. психологии; Сост. и пер. Николаев В.Г.; Отв. ред. Ефременко Д.В. – М., 2015. – 430 с.
37. Шнирельман В.. Расизм вчера и сегодня. URL: <http://www.demoscope.ru/weekly/2006/0233/analit02.php> (дата звернення 20.03.2020).
38. Яницкий О. Была ли социология в СССР? URL: https://www.isras.ru/blog_yan_74.html (дата звернення 15.04.2020).
39. Angelina Jolie: The Crisis We Face at the Border Does Not Require Us to Choose Between Security and Humanity. Retrieved from <https://time.com/5640012/angelina-jolie-border-crisis/> (дата звернення 04.06.2020).
40. B. Siegel. Trump condemned by House for Twitter attacks against congresswomen. Retrieved from <https://abcnews.go.com/Politics/house-democrats-prepare-condemn-trumps-twitter-attacks-congresswomen/story?id=64365956> (дата звернення 04.06.2020).
41. B. Taytay. StopBuzzfeedRacism! Retrieved from <https://www.change.org/p/buzzfeed-stop-buzzfeed-racism> (дата звернення 04.06.2020).
42. Beyoncé and the Black Panthers. CBC News: The National. Retrieved from https://www.youtube.com/watch?v=y7tc_XaiKGo/ - Назва з екрану. - Дата публікації: 21.02.16. Дата перегляду: 10.04.20.
43. Birdsell J.B. Human Evolution: An Introduction to the New Physical Anthropology. Chicago, 1975. P. 538
44. Black lives matter. Retrieved from <https://blacklivesmatter.com/> (дата звернення 04.06.2020).
45. Chaparro F. This chart might change how you think about migration. Retrieved from <https://www.weforum.org/agenda/2017/08/this-chart-shows-the-actual-vs-percieved-number-of-immigrants> (дата звернення 04.06.2020).

46. Constitution française : l'Assemblée supprime le mot «race», interdit la «distinction de sexe». Retrieved from <https://www.europe1.fr/politique/constitution-francaise-lassemblee-supprime-le-mot-race-interdit-la-distinction-de-sexe-3708722> (дата звернення 04.06.2020).

47. Cordesman A. H.. The Strategic Cost of Torture, Racism, and Bigotry. Retrieved from <https://www.csis.org/analysis/strategic-cost-torture-racism-and-bigotry> (дата звернення 04.06.2020).

48. Cordesman A.H. Terrorism and Hate Crimes: Dealing with All of the Threats from Extremism. Retrieved from <https://www.csis.org/analysis/terrorism-and-hate-crimes-dealing-all-threats-extremism> (дата звернення 04.06.2020).

49. Demby G.. The Ugly, Fascinating History Of The Word 'Racism'. Retrieved from <https://www.npr.org/sections/codeswitch/2014/01/05/260006815/the-ugly-fascinating-history-of-the-word-racism?t=1582732909075> (дата звернення 04.06.2020).

50. Edmund Burke. In Encyclopedia Britannica online. Retrieved from <https://www.britannica.com/biography/Edmund-Burke-British-philosopher-and-statesman> (дата звернення 04.06.2020).

51. European Commission Public Opinion. Retrieved from <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinionmobile/index.cfm/Chart/getChart/themeKy/59/groupKy/279> (дата звернення 04.06.2020).

52. Infographic – EU citizens overestimate migrant population. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/migration-eurobarometer-2018/> (дата звернення 04.06.2020).

53. Interview with Eric Kaufmann: cultural values and the rise of right-wing populism in the West. Retrieved from <https://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/interview-with-eric-kaufmann/> (дата звернення 04.06.2020).

54. K. Malik. White identity is meaningless. Real dignity is found in shared hopes. Retrieved from <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/oct/21/white->

identity-is-meaningless-dignity-is-found-in-shared-hopes (дата звернення 04.06.2020).

55. L'Express: «маленькие белые» во Франци или «алгоритм бедных людей». URL: <http://www.rfi.fr/ru/frantsiya/20190302-l-express-malenkie-belye-vo-frantsii-ili-algoritm-bednykh-lyudei> (дата звернення 05.05.2020)

56. L'accès à l'emploi et au logement s'améliore pour les immigrés à Paris mais les inégalités et les discriminations persistent .Retrieved from <https://insee.fr/fr/statistiques/1290618> (дата звернення 04.06.2020).

57. Malka H.. Maghreb Migration: Ready or Not. Retrieved from <https://www.csis.org/analysis/maghreb-migration-ready-or-not> (дата звернення 04.06.2020).

58. Melissa A. Fabello. Why Reverse Oppression Simply Cannot Exist (No Matter What Merriam-Webster Says). Retrieved from https://everydayfeminism.com/2015/01/reverse-oppression-cant-exist/?utm_referrer=https://syg.ma (дата звернення 04.06.2020).

59. N. Austin-Hillery. Trump's Racist Language Serves Abusive Immigration Policies. Retrieved from <https://www.hrw.org/news/2018/05/22/trumps-racist-language-serves-abusive-immigration-policies> (дата звернення 04.06.2020).

60. N. Tasneem Nashrulla. People Called A Black Woman-Owned Company «Racist» After A Target Ad. Its Sales Have Doubled, The Owner Said. Retrieved from <https://www.buzzfeednews.com/article/tasneemnashrulla/honeypot-company-target-ad-racist-reviews> (дата звернення 04.06.2020).

61. Orange T. There there. Retrieved from <https://www.readerssection.com/Books/there-there/> (дата звернення 04.06.2020).

62. Planantiraciste : Edouard Philippeciblela «cyberhaine». Retrieved from <http://www.leparisien.fr/societe/plan-antiraciste-edouard-philippe-cible-la-cyberhaine-19-03-2018-7616820.php> (дата звернення 04.06.2020).

63. Poland's Walesa provokes outrage with anti-gay comments. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-walesa-gays/polands-walesa-provokes-outrage->

with-anti-gay-comments-idUSBRE92209N20130303 (дата звернення 04.06.2020).

64. Racism. In Encyclopedia Britannica online. Retrieved from <https://www.britannica.com/topic/racism> (дата звернення 04.06.2020).

65. Racism. In Oxford dictionary online. Retrieved from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/racism#h1> (дата звернення 04.06.2020).

66. Rasisme. In Larousse Reference Electronique. Retrieved from <https://larousse.fr/encyclopedie/divers/racisme/85140> (дата звернення 04.06.2020).

67. Rudy Giuliani: I've 'saved more black lives' than Beyoncé. Retrieved from <https://www.theguardian.com/us-news/2016/aug/30/rudy-giuliani-beyonce-black-lives-vmas> (дата звернення 04.06.2020).

68. T. Martin (1983). Marcus Garvey: Hero. Dover, Mass.: Majority Press.

69. T. Pritchard. 17 Foods That White People Have Ruined. Retrieved from <https://www.buzzfeed.com/tahliapritchard/no-thank-u> (дата звернення 04.06.2020).

70. Taylor J. « Guerre Civile Raciale » par Guillaume Faye : la préface de Jared Taylor. Retrieved from <https://www.polemia.com/guerre-civile-raciale-guillaume-faye-preface-jared-taylor/> (дата звернення 25.04.2020).

71. The Trump Administration's Record of Racism. Retrieved from <http://democracyincolor.com/recordofracism> (дата звернення 04.06.2020).

72. Timeline of abolition of slavery and serfdom. In Wikipedia. Retrieved from <http://surl.li/cicz> (дата звернення 04.06.2020).

73. Tommy Orange. In Encyclopedia Wikipedia online. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Tommy_Orange (дата звернення 04.06.2020).